

EUROPEJSKI TRYBUNAŁ PRAW CZŁOWIEKA
Pytania i odpowiedzi dla prawników

[2020 R.]

Niniejszy przewodnik kierowany jest do prawników zamierzających wnieść sprawę do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka („Trybunał”).

Dokument ten zawiera jednak wyłącznie najważniejsze informacje. Nie zastępuje on odnośnych dokumentów podstawowych, w szczególności materiałów dostępnych na stronie internetowej Trybunału (www.echr.coe.int), orzecznictwa organów w Strasburgu oraz ogólnej literatury dotyczącej postanowień europejskiej konwencji praw człowieka („Konwencja”).

NOTA PRAWNA:

CCBE nie udziela żadnych gwarancji ani nie składa jakichkolwiek oświadczeń dotyczących informacji przedstawionych w niniejszym przewodniku. Nie ponosi też odpowiedzialności za żadne działania podejmowane w oparciu o informacje zawarte w niniejszej publikacji. CCBE nie ponosi żadnej odpowiedzialności za jakiegokolwiek szkody wynikające z wykorzystania niniejszych informacji.

Przedmowa – Robert Spano, Prezes Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

W bieżącym roku, w którym świętujemy 70. rocznicę Konwencji, bardziej niż kiedykolwiek konieczne jest przypomnienie, że europejski system ochrony praw człowieka oparty jest na właściwym zastosowaniu europejskiej konwencji praw człowieka na poziomie krajowym.

W swoich wypowiedziach często poruszałem ten fundamentalny aspekt zasady subsydiarności, która ze wszystkich sędziów krajowych czyni również „sędziami w Strasburgu”. Stosują oni bowiem Konwencję w taki sam sposób, jak sędziowie Trybunału.

Aby ta zasada mogła być realizowana,

absolutnie konieczne jest zapewnienie szkoleń dla prawników. To oni odwołują się do Konwencji, najpierw przed sądami krajowymi, a następnie przed Trybunałem. W tym kontekście mogę jedynie wyrazić uznanie dla istotnych działań wykonywanych od 2014 r. we współpracy z Trybunałem przez Radę Adwokatur i Stowarzyszeń Prawniczych Europy (CCBE) mających na celu zwiększanie wiedzy prawników na temat procedur postępowania przed Trybunałem.

Efektem tych działań jest praktyczny przewodnik, którego czwartą edycję mam przyjemność powitać. Przewodnik ten, którego treść została przedstawiona w przystępny sposób, w formie pytań i odpowiedzi, stał się nieodzownym narzędziem dla wszystkich tych, którzy chcą wnieść sprawę do Trybunału. Nasze procedury mogą niekiedy wydawać się złożone, dlatego działania wszystkich osób, które dążą do ich uproszczenia i zapewnienia ich większej przystępności należy zawsze doceniać.

Zauważyłem, że każda kolejna edycja wносиła nowe informacje, tak jest również i w tym przypadku. Na przykład nowa edycja zawiera odniesienia do niedawno opublikowanego przewodnika dotyczącego art. 46 Konwencji w sprawie mocy obowiązującej i wykonania wyroków. Osoby, które znają treść przewodnika, znajdą w nim części zawierające nowe informacje. Natomiast prawnicy, którzy zapoznają się z nim po raz pierwszy, szybko przekonają się, że zawiera on odpowiedzi na wszystkie pytania dotyczące Trybunału.

Gratuluje autorom i życzę przyjemnej lektury.

Robert Spano
Prezes Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

I. Postępowania krajowe przed wniesieniem sprawy do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

1. *Na jakim etapie należy wnieść o stwierdzenie naruszenia praw człowieka w postępowaniu przed sądem krajowym?*

Konieczne jest wnoszenie o stwierdzenie naruszenia europejskiej konwencji praw człowieka („Konwencja”) na wszystkich etapach postępowania przed sądem krajowym, aby można było przygotować ewentualny wniosek o rozpatrzenie sprawy przez Europejski Trybunał Praw Człowieka („Trybunał”) na samym początku procesu. Ponadto w wypadku naruszenia praw podstawowych prawnicy powinni dążyć do uznania takiego naruszenia przez sąd krajowy – jeżeli sąd ten uzna, że doszło do naruszenia, składanie wniosku do Trybunału nie będzie konieczne. Zgodnie z zasadą subsydiarności sądy krajowe muszą mieć możliwość zapobiegania, wykrywania i zapewnienia możliwości dochodzenia roszczeń z tytułu domniemych naruszeń we własnym zakresie. Jeżeli nie zapewniają możliwości dochodzenia roszczeń, wniosek o rozpatrzenie sprawy może zostać skierowany do Trybunału. O stwierdzenie naruszenia artykułów Konwencji należy zasadniczo wnosić do sądu pierwszej instancji z konkretnym wskazaniem właściwego artykułu Konwencji. Konieczne należy powoływać się na te same argumenty dotyczące naruszenia artykułów Konwencji w apelacji, a następnie w krajowym sądzie najwyższym lub innym trybunałem konstytucyjnym lub sądem kasacyjnym, które działają jako ostatnia instancja.

Prawnicy powinni pamiętać, że protokół 16 przyznaje Trybunałowi kompetencje do wydawania opinii doradczych na wniosek wyznaczonych sądów lub trybunałów krajowych (zwykle krajowych sądów najwyższych/sądów stanowiących ostatnią instancję). Takie sądy mogą wystąpić do Trybunału z wnioskiem o opinię doradczą w kwestiach zasadniczych dotyczących interpretacji lub zastosowania postanowień Konwencji. Opinia doradcza może zostać wydana wyłącznie w związku z postępowaniem toczącym się przed wyznaczonym sądem krajowym. Jeżeli wniosek zostanie przyjęty, Wielka Izba wydaje opinię doradczą. Jej charakter jest niewiążący, jednak podlega ona publikacji.

2. *Czy konieczne jest skierowanie sprawy do sądu najwyższego przed jej wniesieniem do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka?*

Wnioskodawca powinien zawsze wnieść sprawę do krajowego sądu najwyższego zanim złoży skargę do Trybunału, w przeciwnym wypadku Trybunał może stwierdzić niedopuszczalność skargi ze względu na brak wyczerpania krajowych środków odwoławczych, o czym stanowi art. 35 ust. 1 Konwencji. Zdarza się, że w niektórych państwach odwołanie do sądu najwyższego może nie być obowiązkowe, na przykład gdy sąd ten orzekał wcześniej w sprawie przywoływanego problemu prawnego. Zadaniem prawnika jest zatem dokładne zbadanie krajowych uregulowań prawnych, stanowiska krajowego sądu ostatniej instancji oraz orzecznictwa Trybunału. Konwencja wymaga jedynie wyczerpania krajowych środków odwoławczych, które odnoszą się do przywoływanego naruszenia oraz są odpowiednie i skuteczne.

3. *Czy istotne jest, aby wyczerpać wszystkie dostępne krajowe procedury odwoławcze?*

Wyczerpanie wszelkich dostępnych krajowych procedur odwoławczych jest niezbędne. Prawnicy powinni przeanalizować orzecznictwo Trybunału pod kątem istnienia skutecznego środka odwoławczego w konkretnym obszarze prawa mającym zastosowanie do prowadzonej przez nich sprawy. Nieskorzystanie z możliwości odwołania do wszystkich sądów krajowych, w tym do krajowego sądu ostatniej instancji, może skutkować stwierdzeniem niedopuszczalności skargi przez Trybunał w myśl art. 35 Konwencji. System Konwencji oparty jest na zasadzie subsydiarności. W przypadku braku wyczerpania krajowych środków odwoławczych, Trybunał uzna, że krajowy wymiar sprawiedliwości został pozbawiony możliwości badania skarg związanych ze stosowaniem Konwencji i podjęcia działań naprawczych.

4. W jaki sposób należy domagać się stwierdzenia naruszenia Konwencji?

Skarga musi wskazywać merytoryczne uzasadnienie wniosku o stwierdzenie naruszenia postanowień Konwencji. Zdecydowanie zaleca się wskazanie we wniosku naruszenia konkretnych artykułów Konwencji, a nie ogólnego lub niesprecyzowanego złamania zasad prawa. Podobnie należy precyzyjnie opisać ewentualne konsekwencje naruszenia, jakie sąd powinien zgodnie z wnioskiem stwierdzić. Na przykład gdy prawnik wnosi o stwierdzenie naruszenia prawa do rozpatrzenia krajowej sprawy karnej w rozsądnym terminie (art. 6 ust. 1 Konwencji), należy jasno wskazać żądanie: umorzenie postępowania lub uznanie występowania okoliczności łagodzącej (co zgodnie z orzecznictwem Trybunału może być uznane za alternatywną konsekwencję naruszenia prawa do uczciwego procesu).

5. W jaki sposób orzecznictwo Trybunału może być włączone do postępowania krajowego?

Konwencja stanowi część krajowego systemu prawnego wszystkich państw członkowskich. W związku z tym należy polegać na orzecznictwie Trybunału przed sądami krajowymi na wszystkich etapach postępowania, a przy tym konieczne jest odwoływanie się do wcześniejszych wyroków Trybunału dotyczących naruszeń odpowiednich artykułów Konwencji. Wyroki powinny być przywoływane razem wraz z pełnym odniesieniem, łącznie z konkretnymi ustępami odnoszącymi się do interpretacji Konwencji, na jakiej wyroki Trybunału opierały się w podobnych sprawach. Prawnicy nie powinni ograniczać się wyłącznie do wyroków Trybunału dotyczących własnego kraju. Powinni raczej odwoływać się do wszystkich decyzji Trybunału dotyczących odnośnego artykułu Konwencji, w tym dotyczących innych państw.

6. Czy wniosek o stwierdzenie naruszenia praw podstawowych powinien być zawsze sporządzony na piśmie?

Zdecydowanie zalecane jest przygotowywanie pisemnych wniosków o stwierdzenie naruszenia postanowień Konwencji, na przykład w formie pisemnych oświadczeń, pisemnych notatek do sądu i/lub pisemnych konkluzji. Nie kwestionuje się już właściwości działania w wypadku wnoszenia o stwierdzenie naruszenia praw człowieka, a sędziowie krajowi zobowiązani są takie sprawy rozpoznawać. Co więcej, gdy wniosek o stwierdzenie naruszenia Konwencji zostanie złożony na piśmie, prawnik będzie mógł przedstawić odnośne dokumenty przed Trybunałem, aby wykazać, że sprawa ta była podnoszona na każdym etapie postępowania krajowego.

7. Jakie porady prawne powinny zostać udzielone klientowi?

Konieczne jest, aby prawnicy udzielali klientom możliwie najbardziej pełnej i precyzyjnej porady, aby wskazać odnośne problemy prawne. Niejasne analizy dotyczące danego zagadnienia będą nieprzydatne i mogą prowadzić do szybkiego niepowodzenia sprawy przed Trybunałem. Dlatego należy dążyć do jak najbardziej precyzyjnego ustalenia faktów w celu uniknięcia niejasności lub niewłaściwego odniesienia do odpowiednich artykułów Konwencji, a także nieprecyzyjnych wyroków sądów krajowych, które mogą wynikać z nadmiernie uproszczonej analizy dotyczącej podnoszonego naruszenia praw.

8. W jaki sposób wskazywać Trybunałowi naruszenie Konwencji?

Prawnicy powinni unikać abstrakcyjnego wskazywania naruszenia lub naruszeń Konwencji. Zarzucane naruszenia powinny być dokładnie precyzowane, ze wskazaniem złamania jednego lub większej liczby konkretnych praw podstawowych chronionych przez artykuł(y) Konwencji lub jeden z jej Protokołów. W opisie sprawy należy również bardzo precyzyjnie wskazać konkretny fragment wcześniejszych orzeczeń Trybunału oraz wyjaśnić jego znaczenie dla sprawy (a także przywołać treść orzeczenia wraz z odniesieniem do konkretnego ustępu).

9. W jaki sposób należy przygotować sprawę na etapie postępowania krajowego?

Prawnicy powinni pamiętać o przygotowaniu dobrze udokumentowanych akt sprawy zarówno na początku postępowania krajowego, jak i na każdym jego etapie w celu zbudowania kompletnej dokumentacji, gdy sprawa zakończy się w ostatniej instancji. Akta sprawy powinny zawierać wszelkie skargi, jakie potencjalny wnioskodawca zamierza złożyć do Trybunału; powinny one być złożone do sądu krajowego zgodnie z wymogami formalnymi i terminami przewidzianymi w prawie krajowym, z wykorzystaniem wszelkich środków proceduralnych mających na celu zapobiegnięcie naruszeniu Konwencji (*Cardot p. Francji*, skarga nr 11069/84, *Fressoz i Roire p. Francji*, skarga nr 29183/95). Akta sprawy powinny zawierać dowody, wszystkie dokumenty sądowe (pisma procesowe, pisemne oświadczenia, nakazy sądowe itp.), wyciągi z opracowań dotyczących praw człowieka oraz właściwe orzeczenia sądów krajowych i Trybunału.

Ponadto, aby zapewnić, że sąd krajowy w sposób pełny i jednoznaczny odniesie się do podnoszonej kwestii naruszenia postanowień Konwencji, prawnicy mogą wnieść do sądu ostatecznej instancji o zawarcie w wyodrębnionej części jego orzeczenia, zamiast na przestrzeni całej treści wyroku, krótkiego opisu przyczyn odrzucenia wniosku o uznanie naruszenia EKPC, a także oceny znaczenia tego wniosku. Prawnik będzie mógł powoływać się w szczególności na tę część ostatecznego wyroku sądu krajowego w celu wykazania, że środki odwoławcze zostały wyczerpane oraz w jaki sposób sąd krajowy rozpatrzył problem związany z naruszeniem Konwencji.

10. Jak należy postępować po zakończeniu procedur krajowych?

Gdy wszystkie krajowe środki odwoławcze zostaną wyczerpane, zaleca się przygotować kompleksową opinię prawną w sprawie szansy powodzenia postępowania przed Trybunałem. Opinia ta powinna precyzyjnie wskazywać ostateczny termin wniesienia sprawy do Trybunału, który obecnie wynosi sześć miesięcy od daty ostatecznego orzeczenia sądu krajowego (okres ten zostanie skrócony do czterech miesięcy po ratyfikowaniu Protokołu nr 15 przez wszystkie państwa członkowskie). Opinia prawna powinna zawierać przegląd ostatnich decyzji Trybunału w podobnych sprawach dostępnych w bazie HUDOC. Prawnik powinien dokładnie i rzetelnie przedstawić szanse dopuszczalności i ewentualne problemy dotyczące danej sprawy. W tym celu prawnik powinien rozważyć i objaśnić kluczowe tematy, takie jak skład jednego sędziego, statystyki dotyczące niedopuszczalności, czas trwania postępowania w Strasburgu, szacunkowe koszty postępowania (honoraria i wydatki prawników), jak również zasady uzyskania słusznego odszkodowania. Istotne jest, aby wyraźnie i stale uświadamiać klientów, że Trybunał nie jest sądem czwartej instancji.

W końcu konieczna jest ostrożność dotycząca ostatecznego terminu wniesienia sprawy do Trybunału, na przykład gdy przypada on w weekend, ponieważ przepisy krajowe mogą różnić się od reguł Trybunału. Podobnie należy zwracać uwagę na szczególne zasady obliczania ostatecznego terminu wniesienia sprawy do Trybunału w wypadku występowania kilku okresów aresztu, które nie następują bezpośrednio po sobie (zob. *Idalov p. Rosji*, skarga nr 5826/03).

Przerwanie biegu sześciomiesięcznego terminu wniesienia sprawy do Trybunału możliwe jest tylko poprzez złożenie kompletnego wniosku wraz z odnośnymi dokumentami. Przesłanie dokumentów faksem lub e-mailem nie jest wystarczające i nie zostanie traktowane jako złożenie wniosku w terminie (zob. poniżej, pytanie 16 i 17).

11. Jak należy postępować, gdy prawnik zostanie zaangażowany już po zakończeniu postępowania krajowego?

Jeżeli klient zwraca się do prawnika dopiero po zakończeniu postępowania krajowego, np. gdy przejmuje sprawę na tym etapie, powinien on dokonać całościowego przeglądu sprawy, aby móc wydać merytoryczną opinię w sprawie szansy powodzenia wniosku przed Trybunałem. Należy przygotować wniosek, a prawnicy w sposób oczywisty muszą posiadać odpowiednią wiedzę w zakresie postępowań dotyczących Konwencji.

12. Jakie inne problemy mogą pojawić się w tego typu sprawach?

Prawnik musi radzić sobie z konkretnymi kwestiami i poinformować klienta w wypadku ich wystąpienia. Zaliczają się do nich środki tymczasowe, sposób postępowania przed Wielką Izbą, orzeczenia pilotażowe, wykonanie wyroku po uznaniu naruszenia, pomoc prawna, ugody, wnioski o zachowanie anonimowości, jednostronne oświadczenia czy używanie języków, a także ewentualne problemy proceduralne, takie jak koordynacja, gdy sprawą zajmuje się wielu prawników, oraz komunikacja z Trybunałem. Zaleca się, aby prawnicy regularnie sprawdzali stronę internetową Trybunału pod kątem informacji o sprawach, często przeszukiwali bazę danych Trybunału oraz korzystali z wzoru wniosku dostępnego na jego stronie internetowej. Ponadto prawnik powinien sprawdzać, czy nie zaszły zmiany w zasadach postępowania przed Trybunałem, w szczególności po wprowadzeniu zmian do Regulaminu Trybunału. Jeżeli klient zmieni pełnomocnika, aby zapewnić kontynuację w reprezentowaniu klienta poprzedni reprezentant prawny powinien przekazać nowemu pełnomocnikowi akta sprawy i wszelkie informacje dotyczące postępowania toczącego się przed Trybunałem, a także o zmianie należy poinformować Trybunał.

13. Czy do Trybunału można zgłosić skargę dotyczącą aktu prawnego Unii Europejskiej?

Do Trybunału nie można wprost wnieść skargi dotyczącej naruszeń wynikających z decyzji lub aktu prawnego instytucji Unii Europejskiej (zob. dokument informacyjny, treść orzecznictwa dotyczącego Unii Europejskiej dostępna na stronie internetowej Trybunału). Pytania prejudycjalne do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE) w sprawie interpretacji prawa Unii Europejskiej lub ważności aktów prawnych uchwalanych przez jej instytucje, organy lub jednostki organizacyjne leżą w kompetencjach sądów krajowych. Wniosek w sprawie uznania zarzucanego naruszenia Konwencji może zostać złożony do Trybunału nawet po wyroku TSUE w tej samej sprawie (zob. na przykład wyrok Wielkiej Izby w sprawie *Bosphorus p. Irlandii* z 30 czerwca 2005 r. (skarga nr 45036/98) oraz późniejszy wyrok Wielkiej Izby w sprawie *Avotiņš p. Łotwie* z 23 maja 2016 r. (sprawa nr 17502/07)).

14. Jak ważne jest kształcenie ustawiczne w obszarze praw człowieka?

Kształcenie ustawiczne w obszarze praw człowieka ma dla prawników kluczowe znaczenie. Prawnikom szczególnie zaleca się uczestniczenie w szkoleniach i seminariach dotyczących najważniejszych zagadnień praw człowieka, np. organizowanych przez krajowe rady adwokatur, oraz śledzenie rozwoju orzecznictwa Trybunału. Podobnie rekomenduje się lekturę specjalistycznych tekstów i dzienników. Istnieje Europejski Program Edukacji w zakresie Praw Człowieka dla Prawników (HELP), którego partnerem jest CCBE. Program ten wspiera państwa członkowskie Rady Europy w implementacji Konwencji na szczeblu krajowym i obejmuje także adwokatów i radców prawnych. Strona internetowa programu HELP zapewnia bezpłatny dostęp do materiałów szkoleniowych i narzędzi dotyczących Trybunału. Dostęp dla każdego zainteresowanego użytkownika jest możliwy pod adresem <http://www.coe.int/help>. Ponadto dobra znajomość języków oficjalnych Trybunału (język angielski i francuski) jest wysoce pożądana dla zapewnienia właściwej reprezentacji i pomocy prawnej.

15. Jakie narzędzia są dostępne dla stron i ich pełnomocników?

Dostępne są liczne narzędzia zapewniające zarówno stronom, jak i prawnikom, informacje o zasadach postępowania przed Trybunałem oraz o przepisach prawa dotyczących praw człowieka. Na przykład na stronie Trybunału (<http://www.echr.coe.int>) dostępne jest uproszczone streszczenie Konwencji, a także pełna treść Konwencji i jej Protokołów, baza orzeczeń HUDOC, informacje prasowe dotyczące orzecznictwa, praktyczny przewodnik w sprawie dopuszczalności skarg i wiele innych materiałów (zob. pytanie 30). Wiele stron krajowych także zawiera informacje o prawach człowieka.

II. Postępowanie przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka

16. Jaki jest termin na wniesienie skargi do Trybunału?

Sprawa może być wniesiona do Trybunału wyłącznie w terminie sześciu miesięcy od daty ostatecznej decyzji na poziomie krajowym (art. 35 ust. 1). Należy zauważyć, że Protokół nr 15, który wejdzie w życie po najbliższych miesiącach po ratyfikacji przez wszystkie 47 państw członkowskich Rady Europy, skraca ten termin z sześciu do czterech miesięcy (jak dotąd protokół ratyfikowało 45 z 47 państw członkowskich).

Termin ten rozpoczyna swój bieg od dnia podjęcia ostatecznej decyzji przez właściwy organ krajowy najwyższej instancji, w drodze wyczerpania krajowych środków odwoławczych. Sześciomiesięczny termin rozpoczyna się w dniu następującym po ogłoszeniu decyzji (zob. *Papachelas p. Grecji*, nr 31423/96, § 30, ECHR 1999-II, *Sabri Güneş p. Turcji*, 29 czerwca 2012 r.).

W drodze wyjątku, sześciomiesięczny termin na wniesienie skargi był zawieszony na okres trzech miesięcy, od poniedziałku 16 marca 2020 r. do poniedziałku 15 czerwca 2020 r., ze względu na globalny kryzys dotyczący zdrowia.

Na przykład:

- ▷ Jeżeli zgodnie z prawem krajowym nie jest przekazywane żadne powiadomienie, należy przyjąć dzień, w którym strony zostały efektywnie powiadomione o treści odnośnej decyzji;
- ▷ W przypadku gdy od samego początku oczywistym jest, że wnioskodawca nie ma dostępu do skutecznych środków odwoławczych, termin sześciu miesięcy biegnie od daty działania lub środka będącego przedmiotem skargi, lub od dnia, w którym wnioskodawca powziął wiadomość o takim działaniu lub środki, odczuł jego negatywne skutki lub poniósł w jego wyniku szkodę;
- ▷ Jeżeli zarzucane naruszenie stanowi sytuację ciągłą, dla której prawo krajowe nie przewiduje środków odwoławczych, bieg sześciomiesięcznego terminu rozpoczyna się dopiero po zakończeniu takiej sytuacji. Gdy sytuacja ta trwa, sześciomiesięczny termin nie ma zastosowania.

Datą początkową jest zatem dzień podjęcia decyzji przez sąd lub dzień, w którym decyzja została ogłoszona wnioskodawcy i/lub jego prawnikowi. Termin na wniesienie sprawy mija ostatniego dnia okresu sześciomiesięcznego, bez względu na to, czy jest to niedziela czy inny dzień wolny od pracy.

Prawnik powinien wysłać pocztą wnioski do Kancelarii Trybunału możliwie jak najszybciej i koniecznie przed upływem wymaganego terminu. Przerwanie biegu sześciomiesięcznego terminu jest możliwe jedynie poprzez przesłanie pocztą do Trybunału kompletnego wniosku spełniającego wymogi art. 47 Regulaminu Trybunału. Zob. informacje na temat art. 47 Regulaminu na stronie internetowej Trybunału.

Sprawa zostanie zarejestrowana jedynie w przypadku otrzymania przez Trybunał kompletnego wniosku ze wszystkimi niezbędnymi dokumentami. Jeżeli będzie brakowało jakiegokolwiek istotnego dokumentu, Kancelaria Trybunału nie rozpocznie postępowania. Dlatego zdecydowanie zaleca się wysłać wniosek kilka tygodni przed upływem sześciomiesięcznego terminu, co umożliwi w razie konieczności uzupełnienie wniosku lub przesłanie dodatkowych dokumentów w wyznaczonym terminie i pozwoli uniknąć ryzyka odrzucenia wniosku bez rozpatrzenia, gdyby na jego ponowne złożenie w poprawnej formie było już za późno.

17. Co powinien zawierać nowy oficjalny formularz skargi dostępny na stronie internetowej Trybunału?

Formularze skargi są dostępne w formacie PDF w zakładce „Applicants” (Skarżący) na stronie internetowej Trybunału. Art. 47 Regulaminu Trybunału (w brzmieniu po wprowadzeniu istotnych zmian, które weszły w życie 1 stycznia 2016 r.) zawiera spis informacji, jakie muszą znaleźć się w formularzu. Dalsze informacje, w tym instrukcja praktyczna dotycząca składania skargi do Trybunału, wyjaśniają kolejne kroki, jakie należy wykonać, aby wnieść skargę indywidualną zgodnie z art. 34 Konwencji, oraz w jaki sposób wypełnić formularz skargi. Wnioski mogą być sporządzone w dowolnym oficjalnym języku państw członkowskich Rady Europy.

Konieczne jest, aby w formularzu skargi w sposób precyzyjny i dokładny przedstawić wszystkie wymagane informacje. W przeciwnym razie Trybunał nie rozpatrzy wniosku. Niezbędne jest podanie w formularzu skargi wszystkich informacji dotyczących stanu faktycznego oraz argumentacji. W razie potrzeby do formularza skargi można dołączyć informacje uzupełniające lub wyjaśnienia w formie odrębnego dokumentu, którego objętość nie może przekroczyć 20 stron, o ile dokument ten stanowi jedynie uzupełnienie wyjaśnień zawartych już w formularzu skargi.

Pełnomocnictwo do działania w imieniu skarżącego jest teraz częścią formularza skargi (na str. 3 dla osób fizycznych lub str. 4 dla jednostek organizacyjnych) i musi być wypełnione, opatrzone datą i oryginalnym podpisem skarżącego. Podpis będzie musiał również złożyć reprezentant prawny w rubryce „Pełnomocnictwo” formularza skargi (również str. 3 lub 4). Skan lub kserokopia podpisu nie są akceptowane.

Osobny dokument pełnomocnictwa będzie przyjęty wyłącznie wówczas, gdy zostanie przedstawione odpowiednie uzasadnienie, gdy wniosek został już złożony, a w formularzu skargi nie zamieszczono odpowiedniej informacji i podpisu. Umotywowanie to powinno objaśniać dlaczego z obiektywnych przyczyn skarżący nie mógł złożyć podpisu przy pełnomocnictwie na stronie 3 lub 4 formularza skargi, na przykład w wypadku, gdy skarżący przebywa w więzieniu w odległym kraju i może komunikować się ze swoim prawnikiem jedynie w formie elektronicznej: zob. *JR i in. p. Grecji*, sprawa nr 22696/16, wyrok nr 25012018.

Do formularza skargi składanego w imieniu osoby prawnej należy załączyć dokumenty uzupełniające, które potwierdzają, że przedstawiciel danej osoby prawnej jest zgodnie z krajowymi przepisami prawa upoważniony do działania w jej imieniu, np. wyciąg z rejestru handlowego.

Trzeba pamiętać, że formularz skargi, który Trybunał uzna za niekompletny, nie zostanie zarejestrowany. W takim wypadku wniosek będzie musiał zostać złożony ponownie na nowym formularzu skargi, należycie wypełnionym i uzupełnionym o wszelkie załączniki, wciąż w terminie wynikającym z postanowień art. 35 ust. 1.

18. Jakie dokumenty powinny zostać dołączone do wniosku?

Do formularza skargi należy dołączyć kopie wyroków sądów krajowych, dokumenty potwierdzające złożenie wniosku w wymaganym terminie sześciu miesięcy (na przykład formalne zawiadomienie o ostatecznym orzeczeniu), jak również pisma procesowe i oświadczenia złożone w pierwszej instancji, w postępowaniu odwoławczym i przed sądem najwyższej instancji, wskazujące, że powoływano się na Konwencję przed wszystkimi dostępnymi sądami krajowymi. Te ostatnie należy załączyć, ponieważ orzeczenia nie zawsze odnoszą się do kwestii prawnych dotyczących Konwencji, jakie zostały podniesione przez prawników w postępowaniu, chociaż dobrą praktyką jest wyraźne wnioskowanie o zamieszczenie w wyroku takiego odniesienia. (Zob. *Guide to good practice in respect of domestic remedies* [Przewodnik po dobrych praktykach w zakresie krajowych środków odwoławczych]).

Można dołączyć także inne dokumenty odnoszące się do decyzji lub kwestionowanych środków (stenogramy, raporty medyczne lub inne, zeznania świadków). Kopie wszystkich tych dokumentów i orzeczeń muszą być chronologicznie ponumerowane i opatrzone właściwym odwołaniem do tytułów dokumentów.

W formularzu skargi zamieszczono informację o tym, że zamiast oryginalnych dokumentów należy załączyć ich kopie. Tłumaczenie dokumentów nie jest wymagane.

Formularz skargi (wraz z odnośnymi dokumentami dotyczącymi postępowania krajowego) jest jedynym dokumentem rozpatrywanym przez Trybunał na potrzeby oceny spełnienia wymogów art. 47 Regulaminu.

19. Jak i do kogo należy przelać formularz wraz z załączonymi dokumentami?

Formularz skargi i załączone dokumenty należy wysłać pocztą do Kancelarii Trybunału. Zalecane jest wysłanie dokumentów przesyłką rejestrowaną/listem poleconym, aby posiadać pisemne, urzędowe potwierdzenie daty złożenia wniosku, którą jest data wysyłki. Kancelaria Trybunału nie potwierdza odbioru korespondencji.

Skarga wysłana faksem nie jest uznana za kompletną i nie wstrzymuje biegu terminu sześciu miesięcy, ponieważ Trybunał musi otrzymać oryginał podpisanego formularza skargi zawierającego podpis skarżącego wyznaczającego pełnomocnika oraz zgodę samego pełnomocnika.

Jeżeli wniosek składany przez skarżącego lub pełnomocnika dotyczy odrębnych stanów faktycznych kilku skarżących, konieczne jest złożenie należycie wypełnionych formularzy skargi dla każdego skarżącego, a dokumenty dotyczące poszczególnych skarżących muszą być załączone do odpowiedniego formularza skargi.

Jeżeli skarga składana jest w imieniu więcej niż pięciu skarżących, ich prawnik musi również przedłożyć – oprócz formularzy skargi – tabelę w formacie Microsoft Excel zawierającą imiona i nazwiska (nazwy) i dane wszystkich skarżących. Wzór tabeli można pobrać ze strony internetowej Trybunału: Addendum for multiple applicants [Uzupełnienie dotyczące większej liczby skarżących].

Jeżeli skarga składana jest w imieniu kilku skarżących i dotyczy takich samych stanów faktycznych dla każdego z nich, dane osobowe każdego skarżącego i pełnomocnictwo (str. 1–3) powinny być podpisane i złożone wraz z pozostałą częścią formularza na wspólnym formularzu. Należy dodać tabelę w formacie Excel zawierającą wyszczególnienie adresów i obywatelstwa każdego ze skarżących. Objasnienia można dodać w rubryce 71 „Uwagi” na str. 13 formularza.

Jeżeli złożony formularz jest kompletny, Trybunał poinformuje listownie pełnomocnika wnioskodawcy o zarejestrowaniu wniosku. Pełnomocnik uzyska wówczas numer sprawy oraz zestaw kodów kreskowych, którymi należy oznaczać wszelką późniejszą korespondencję z Kancelarią Trybunału.

20. W jaki sposób komunikować się z Kancelarią?

Zgodnie z procedurą, Trybunał informuje skarżącego o zarejestrowaniu wniosku.

Może tego dokonać w różny sposób, w zależności od procedury mającej zastosowanie w danej sprawie. Istnieją trzy podstawowe opcje. Pierwsza – w wypadku spraw ewidentnie niedopuszczalnych: prawnik skarżącego otrzyma decyzję sędziego zasiadającego jednoosobowo (art. 52 A, ust. 1 Regulaminu) jako pierwszą odpowiedź Trybunału. Druga – w wypadku spraw, które nie zostaną od razu uznane za niedopuszczalne, zarejestrowanych do dalszego rozpatrzenia: prawnikowi zostanie przekazany numer sprawy i zostanie on poproszony o oczekiwanie na dalszy przebieg postępowania. Trzecia – w wypadku spraw, o których niezwłocznie poinformowano pozwanego rząd (art. 54 ust. 2b Regulaminu): prawnik zostanie poinformowany o pytaniach Trybunału kierowanych do stron i będzie miał możliwość odniesienia się do stanowiska przedłożonego przez pozwanego rząd zgodnie z bardziej szczegółowym opisem przedstawionym poniżej.

Korespondencję z Kancelarią należy prowadzić wyłącznie pisemnie. Nie ma możliwości komunikacji ustnej z Kancelarią w sprawie skargi.

Wszelkie informacje przekazywane Kancelarii muszą być wysyłane listownie, bez względu czy jest to pytanie, prośba o udzielenie informacji, dodatkowy dokument lub powiadomienie o zmianie adresu lub stanu cywilnego skarżącego.

Gdy Kancelaria będzie listownie informować pełnomocnika skarżącego o zarejestrowaniu skargi lub o zawiadomieniu pozwanego rządu o wniesieniu skargi zgodnie z art. 54 ust. 2b Regulaminu, odnośne pismo będzie zawierać numer sprawy, praktyczne informacje, do których należy się zastosować, a także informacje o obowiązkach pełnomocnika w dalszej części postępowania.

Kancelaria będzie kontaktować się z prawnikiem, również listownie, w przypadku żądania dokumentów, informacji lub wyjaśnień dotyczących wniosku.

Prawniki musi niezwłocznie udzielać odpowiedzi na pytania Kancelarii. W razie braku odpowiedzi, Kancelaria może uznać, że skarżący nie jest już zainteresowany kontynuacją postępowania i w takim przypadku skarga może zostać skreślona z listy spraw Trybunału.

Po wprowadzeniu instrukcji praktycznej we wrześniu 2018 r. po przekazaniu zawiadomienia o sprawie zgodnie z art. 54 ust. 2b Regulaminu Kancelaria zachęca skarżących, którzy zdecydowali się przekazywać pisma procesowe w formie elektronicznej, do przekazywania wszelkiej pisemnej korespondencji z Trybunałem za pośrednictwem wdrożonej przez Trybunał elektronicznej platformy komunikacyjnej (eComms).

Jeżeli wyrażą na to zgodę, będą również otrzymywać od Kancelarii pisemną korespondencję (pisma, stanowiska rządu i inne dokumenty) za pośrednictwem platformy eComms.

Przekazywanie i otrzymywanie wszelkiej korespondencji z Trybunałem drogą elektroniczną nie ma zastosowania do środków tymczasowych lub postępowań przed Wielką Izbą.

21. Jak można zastosować środki tymczasowe?

Zgodnie z art. 39 Regulaminu Trybunał może podjąć środki tymczasowe, które są obowiązkowe dla stron przedmiotowego postępowania. Środki tymczasowe mogą zostać podjęte wyłącznie w wyjątkowych przypadkach dotyczących nieodwracalnej szkody, głównie związanej z ryzykiem wydalenia lub ekstradycji, zwykle wyłącznie na żądanie skarżącego.

Trybunał może zdecydować o konieczności poinformowania danego państwa o tym, że powinno się wstrzymać z wydaleniem wnioskodawcy dopóki skarga nie zostanie rozpatrzona lub do odwołania.

Szczegółowe zasady dotyczące wniosków o zastosowanie środków tymczasowych przedstawiono w instrukcji praktycznej wydanej przez Prezesa Trybunału, której treść została ostatnio zmieniona w 2011 r., stanowiącej załącznik do Regulaminu Trybunału.

Wnioski o zastosowanie środków tymczasowych zgodnie z art. 39 Regulaminu rozpatrywane są w ramach postępowania pisemnego. Odmowa uwzględnienia wniosku w trybie art. 39 Regulaminu nie podlega apelacji.

Trybunał zwraca szczególną uwagę na obowiązki ciążące na prawnikach w związku z postępowaniem o zastosowanie środków tymczasowych.

Wniosek należy uzasadnić i powinien on szczegółowo wskazywać przyczynę leżącą u podstaw obaw skarżącego, naturę ryzyka, źródło domniemanego ryzyka nieodwracalnej szkody, a także postanowienia Konwencji, których istnienie lub potencjalne naruszenie zarzuca.

Aby wniosek został rozpatrzony przez Trybunał, należy załączyć decyzje sądów i innych organów krajowych.

Wniosek o zastosowanie środków tymczasowych musi być przesłany faksem lub listownie, ale nie pocztą elektroniczną, jak najszybciej po wydaniu ostatecznej decyzji w postępowaniu krajowym, lub w wyjątkowych wypadkach, nawet przed jej podjęciem, jeżeli stanowisko to ma kluczowe znaczenie, aby zapewnić Trybunałowi wystarczającą ilość czasu na odpowiedź zanim będzie już za późno.

Trybunał ustanowił numer faksu zarezerwowany do składania wniosków o zastosowanie środków tymczasowych: +33 (0)3 88 41 39 00, czynny od poniedziałku do piątku od 8.00 do 16.00. Wnioski wysłane po godz. 16.00 zwykle są rozpatrywane dopiero w kolejnym dniu roboczym. Prawnik, który wnosi o zastosowanie środków tymczasowych, musi niezwłocznie odpowiadać na wszelkie pisma i prośby o informacje kierowane przez Kancelarię Trybunału. Wnioski o zastosowanie środków tymczasowych zwykle rozpatrywane są w ciągu 24–48 godzin.

W miarę możliwości, prawnik powinien poinformować Trybunał o dacie i godzinie planowanego wykonania decyzji o deportacji, wydaleniu lub ekstradycji, któremu chce zapobiec.

Po złożeniu wniosku o zastosowanie środka tymczasowego skarżący lub jego pełnomocnik są proszeni o dalsze monitorowanie sprawy.

W szczególności należy niezwłocznie informować Trybunał o wszelkich zmianach dotyczących sytuacji administracyjnej lub jakiegokolwiek innego statusu skarżącego (np. otrzymanie zgody na pobyt lub powrót do kraju pochodzenia).

Obowiązkiem przedstawiciela skarżącego jest również niezwłoczne poinformowanie Trybunału o ewentualnej utracie kontaktu ze skarżącym.

Jeżeli wniosek o zastosowanie środków tymczasowych zostanie odrzucony, konieczne jest poinformowanie Trybunału, czy należy kontynuować rozpatrywanie samej skargi.

22. Jakie są wymogi dla składania pisemnego stanowiska (art. 38 Regulaminu Trybunału)?

Złożenie pisemnego stanowiska jest konieczne tylko w sytuacji, gdy sprawa nie jest w sposób oczywisty niedopuszczalna lub nie została uznana za powtarzalną, przy czym prawnik zostanie poinformowany przez Kancelarię, że pozwany rząd zostanie o niej zawiadomiony.

W styczniu 2019 r. Trybunał podjął decyzję o uruchomieniu na zasadzie próby nowej procedury obejmującej specjalne postępowanie ugodowe w wypadku skarg, o wniesieniu których zastał zawiadomiony pozwany rząd, aby ułatwić polubowne załatwienie sprawy na jej wczesnym etapie.

Gdy rząd zostanie powiadomiony o wniesieniu skargi, obecnie postępowanie przebiega w dwóch różnych etapach. W pierwszej kolejności ma miejsce etap postępowania ugodowego, trwający 12 tygodni. Kancelaria często przedstawia propozycję ugody, którą można zawrzeć bez zbędnej zwłoki, w szczególności w wypadku skarg dotyczących kwestii, w odniesieniu do których istnieje ustalona linia orzecznictwa Trybunału. Strony zostaną wówczas poproszone o poinformowanie Trybunału czy wyrażają gotowość do zaakceptowania propozycji ugody przedstawianej przez Kancelarię.

Jeżeli Kancelaria nie przygotowuje takiej propozycji, strony zostaną poproszone o wskazanie czy mają własne propozycje polubownego załatwienia sprawy oraz o ich przekazanie z zachowaniem ich poufności. Jeżeli ugoda zostanie zawarta, Komitet Ministrów będzie nadzorował jej wykonanie.

Nawet jeżeli skarżący nie zaakceptuje warunków ugody proponowanej przez Kancelarię, pozwany rząd może nadal ubiegać się o zakończenie postępowania na podstawie deklaracji jednostronnej, której warunki często są zbliżone do tych, które zostały pierwotnie zaproponowane przez Kancelarię Trybunału. Więcej szczegółowych informacji na temat deklaracji jednostronnych przedstawiono poniżej.

Jeżeli strony nie dojdą do porozumienia terminie pierwszych 12 tygodni, który może zostać przedłużony, o ile istnieje wysokie prawdopodobieństwo zawarcia ugody i nie złożono jednostronnej deklaracji, rozpocznie się etap postępowania spornego, w którym następuje wymiana stanowisk stron.

W postępowaniu spornym Trybunał zwraca się do pozwanego rządu o złożenie w terminie 12 tygodni stanowiska w sprawie dopuszczalności oraz istoty skargi w odniesieniu do pytań Trybunału sporządzonych przez Kancelarię.

Jeżeli pozwany rząd został zawiadomiony o sprawie niezwłocznie po wniesieniu skargi, zostanie dodatkowo poproszony o przygotowanie własnego stanowiska, przy czym pełnomocnikowi skarżącego zostanie zapewniona możliwość ustosunkowania się do niego. Trybunał uzna za zgodne ze stanem faktycznym wszelkie informacje, które nie są kwestionowane.

W wypadku powiadomienia pozwanego rządu o sprawie, która toczy się przed Trybunałem przez dłuższy okres, Kancelaria zwykle przygotowuje streszczenie stanu faktycznego, przy czym strony mogą wnosić o korektę jego treści. Tryb ten jest zwykle stosowany w wypadku skarg złożonych przed zmianą treści art. 47 Regulaminu w 2014 r., zgodnie z którą skarżący mają w większym stopniu ograniczyć się do korzystania z formularza skargi przy przedstawianiu sprawy.

Kancelaria następnie przekazuje stanowisko pozwanego rządu pełnomocnikowi skarżącego, aby mógł się on do niego ustosunkować, zwykle w terminie sześciu tygodni.

Pisemne stanowiska można składać wyłącznie w terminie określonym przez Prezesa Izby lub Sędziego Sprawozdawcę. Można wnosić o jego przedłużenie, jednak wyłącznie przed upływem pierwotnie wyznaczonego terminu.

Rządy często zwracają się z prośbą o takie przedłużenie terminu, które są uwzględniane. Skarżącym przysługuje takie samo prawo w tym zakresie.

Instrukcja praktyczna zmieniona we wrześniu 2014 r. opisuje sposób postępowania w takich wypadkach. Jeżeli korespondencja elektroniczna nie zostanie zaakceptowana, wszystkie dokumenty i stanowiska żądane przez Trybunał muszą być przesłane listownie w trzech egzemplarzach.

Należy przestrzegać wymogów dotyczących pisemnych stanowisk określonych w pkt 10-13 instrukcji praktycznej (zatytułowanej „Formularz”). Należy pamiętać, że jeżeli pismo ma więcej niż 30 stron, należy załączyć ich zwięzłe streszczenie.

Co do samej treści stanowisk, Trybunał przestrzega ustalonej procedury.

Pełnomocnik skarżącego powinien informować Trybunał o wszelkich zmianach w prawie krajowym wynikających zarówno z ustawodawstwa, jak i orzecznictwa, dotyczących przedmiotu skargi. Prawnicy muszą niezwłocznie odpowiadać na wszelkie pisma otrzymane od Kancelarii. Wszelkie opóźnienia lub brak odpowiedzi na korespondencję Kancelarii mogą spowodować, że Trybunał skreśli skargę z listy spraw lub stwierdzi jej niedopuszczalność.

Niepoinformowanie Trybunału o istotnych faktach, na przykład śmierci skarżącego, może być uznane za nadużycie prawa do skargi indywidualnej.

23. Jak złożyć wniosek o słuszne zadośćuczynienie?

Wnioski o słuszne zadośćuczynienie należy składać w tym samym terminie, w którym pełnomocnik skarżącego składa pisemne stanowisko, w którym ustosunkowuje się do stanowiska rządu. Powinny być one składane zgodnie z art. 60 Regulaminu Trybunału oraz instrukcją praktyczną wydaną przez Prezesa Trybunału w marcu 2007 r.

Jakkolwiek nie jest to konieczne, w świetle kryterium dopuszczalności odnoszącego się do szkód jest wskazane, aby skarżący wyszczególnił poniesione przez siebie szkody w formularzu skargi. Skargę może zostać uznana za niedopuszczalną, jeżeli Trybunał uzna, że skarżący „nie doznał znaczącego uszczerbku” (zob. art. 35 ust. 3 lit. b Konwencji).

Ponieważ formularz skargi nie zawiera żadnej rubryki przeznaczonej dla przedstawienia informacji o stracie finansowej, kwestia ta musi zostać poruszona – o ile ten aspekt ma być rozpatrywany – w 20-stronicowym dokumencie załączonym do formularza.

Wniosek o słuszne zadośćuczynienie, który musi zostać złożony wraz z pełną dokumentacją, mogą być uwzględnione wyłącznie wówczas, gdy prawo wewnętrzne pozwanego państwa pozwala tylko na częściowe usunięcie konsekwencji naruszenia Konwencji oraz gdy Trybunał stwierdzi, że zachodzi taka potrzeba.

Trybunał wymaga, aby wnioski o słuszne zadośćuczynienie były precyzyjne i zawierały wszelkie dokumenty uzasadniające. W przeciwnym wypadku zadośćuczynienie nie zostanie przyznane.

Słuszne zadośćuczynienie może zostać przyznane o odniesieniu do trzech rodzajów straty i szkód: szkody materialnej, szkody niematerialnej (odszkodowanie za pozostawanie w stresie, niedogodności i niepewność wynikające z naruszenia) oraz kosztów i wydatków.

W wypadku szkody materialnej Trybunał może zdecydować, kierując się względami słuszności, o przyznaniu kwoty niższej niż pełna wysokość poniesionej straty, a nawet o nieprzyznaniu zadośćuczynienia.

Trybunał może również przyznać odszkodowanie za szkodę niematerialną osobie prawnej, na przykład w wypadku szkody dla reputacji firmy, niepewności przy podejmowaniu decyzji związanych z planowaniem działalności, zakłócenia zarządzania firmą oraz pozostawania w stresie przez członków organów zarządzających firmą oraz doświadczanych przez nich niedogodności (zob. na przykład wyrok w sprawie *Comingersoll p. Portugalii*, spraw nr 35382/97, wyrok z 6 kwietnia 2000 r.). Tego typu szkoda może zawierać elementy o charakterze subiektywnym i obiektywnym i nie można jej dokładnie obliczyć.

Zasadą stosowaną w odniesieniu do roszczeń o słuszne zadośćuczynienie jest *restitutio in integrum*: skarżącemu powinno się przywrócić stan, który istniałby, gdyby stwierdzone naruszenie nie miało miejsca. Zasadę tę opisano w instrukcji praktycznej i rozwinięto w orzecznictwie Trybunału.

W wypadku szkody niematerialnej Trybunał dokonuje oceny, działając zgodnie z zasadą słuszności. Zatem prawnik powinien dokonać obiektywnej oceny wysokości wnioskowanego odszkodowania, biorąc pod uwagę szkodę materialną i niematerialną. Musi jednak mieć na uwadze, że nawet przedstawienie roszczenia opierającego się na dokumentach uzasadniających, Trybunał może przyznać kwotę niższą od wnioskowanej.

Jeżeli wniosek o słuszne zadośćuczynienie nie zostanie złożony, Trybunał nie przyzna żadnego odszkodowania.

Odszkodowanie za szkody niematerialne jest zwolnione od opodatkowania. Niemniej odszkodowanie za szkody materialne mogą podlegać opodatkowaniu. Zwracane koszty i wydatki są również nieopodatkowane, jednak wynagrodzenie prawnika może podlegać obowiązkowi podatkowemu.

24. Czy koszty i wydatki mogą zostać zwrócone?

Zwrot kosztów i wydatków stanowi przypadek odmienny od innych kwot przyznawanych tytułem słusznego zadośćuczynienia. Kwestia ta również została poruszona w instrukcji praktycznej oraz licznych orzeczeniach Trybunału. Jeżeli Trybunał podejmie decyzję o przyznaniu zadośćuczynienia za poniesione koszty i wydatki, zostanie ono obliczone i przyznane w euro. Przyznana kwota może obejmować koszty związane z pomocą prawną oraz koszty postępowania sądowego, takiej jak opłaty za rejestrację wniosku.

Trybunał może zalecić zwrócenie skarżącemu kosztów i wydatków, które skarżący poniósł – najpierw na szczeblu krajowym, a następnie w postępowaniu przed Trybunałem – próbując zapobiec wystąpieniu naruszenia lub próbując dochodzić swoich roszczeń.

Zgodnie z treścią instrukcji praktycznej, przy obliczaniu kwoty zwrotu kosztów i wydatków Trybunał kieruje się trzema podstawowymi zasadami. Roszczenia zostaną uwzględnione wyłącznie w sytuacji, gdy koszty i wydatki zostały rzeczywiście poniesione, gdy ich poniesienie było niezbędne, aby zapobiec naruszeniu lub w celu dochodzenia roszczeń, oraz gdy wysokość kosztów i wydatków jest rozsądna i są one potwierdzone dowodami. W odniesieniu do wynagrodzenia prawnika skarżący musi udowodnić, że zostało ono opłacone lub że był on prawnie zobowiązany do jego opłacenia.

Trybunał przyznaje zwrot kosztów wynagrodzenia prawnika według własnego uznania, przez co często przyznaje on prawnikowi niższe wynagrodzenie niż wnioskowane nawet w sytuacji, gdy jest ono potwierdzone fakturami i zestawieniami opłat. Trybunał nie jest związany krajowymi zasadami regulującymi obliczanie wynagrodzenia prawnika.

Konieczne należy przedstawić Trybunałowi szczegółowe zestawienia opłat i/lub faktur, w tym potwierdzenia ich zapłaty, na przykład zestawienie sporządzone przez zaangażowanego prawnika potwierdzające dokonanie płatności.

Trybunał nie przyzna zwrotu opłat poniesionych przez skarżącego w postępowaniu krajowym, jeżeli nie miały one związku z naruszeniem Konwencji stwierdzonym przez Trybunał.

Prawnik musi zatem wyjaśnić dokładny zakres świadczonych usług, w szczególności związanych wyłącznie z ubieganiem się o stwierdzenie naruszeń opisanych w poszczególnych pismach procesowych w postępowaniu przed sądami krajowymi oraz z oczywistych względów również przed Trybunałem.

Mając powyższe na uwadze, prawnik nie powinien być zdziwiony faktem, że Trybunał często obniża kwotę przyznanego zwrotu z tego tytułu, nawet jeżeli roszczenie wydaje się uzasadnione.

Wypłata zadośćuczynienia oraz rekompensaty kosztów i wydatków przyznaných przez Trybunał może być dokonana bezpośrednio na rachunek bankowy skarżącego lub jego prawnika zgodnie z instrukcjami przekazanymi do Kancelarii.

25. W jakich sytuacjach odbywa się rozprawa przed Trybunałem i jak ona wygląda?

Rozprawy odbywają się jedynie w wyjątkowych sytuacjach. W większości przypadków rozprawy nie odbywają się, ponieważ postępowania przed Trybunałem mają głównie charakter pisemny.

Jednak w niektórych sprawach rozprawy odbywają się przed Izbami, przy czym są one obowiązkowe w postępowaniu przed Wielką Izbą.

Sposób prowadzenia rozprawy regulują art. 63–70 Regulaminu Trybunału.

Co do zasady, rozprawa jest jawna z zastrzeżeniem wyjątków określonych w Regulaminie i zazwyczaj trwa dwie godziny.

Skarżący nie mają obowiązku osobistego stawiennictwa na rozprawie.

Zapewnione jest tłumaczenie symultaniczne na język angielski i francuski, jednak za zgodą Trybunału prawnicy mogą używać jednego z oficjalnych języków państw członkowskich Rady Europy.

Pisemne oświadczenia i/lub notatki wykorzystywane podczas rozprawy muszą być przekazane do Kancelarii nie później niż 24 godziny przed rozprawą, aby można je było udostępnić tłumaczom. Nie jest konieczne literalne odczytywanie takich pisemnych oświadczeń podczas rozprawy.

Zgłaszanie pisemnych uwag nie jest dozwolone w ramach rozprawy, chyba że na żądanie Trybunału.

Czas trwania rozprawy ustala Prezes na podstawie wzajemnego porozumienia ze stronami przed jej rozpoczęciem. Zazwyczaj każda ze stron otrzymuje 30 minut na wystąpienie oraz 10 dodatkowych minut na odpowiedź.

Najczęściej po wystąpieniach stron i zadaniu ewentualnych pytań przez sędziów Izby zarządzana jest przerwa, aby dać czas pełnomocnikom stron na przygotowanie odpowiedzi na te pytania. Pełnomocnicy stron nie są zobowiązani do zakładania togi, jednak mają takie prawo.

Koszy podróży skarżących zostaną zwrócone jeżeli Trybunał uzna winę pozwanego rządu. Wszystkie rozprawy są nagrywane i mogą być transmitowane na żywo lub obserwowane w późniejszym czasie.

26. Czy można prosić o rozpatrzenie sprawy przez Wielką Izbę i w jaki sposób to zrobić?

Zgodnie z art. 43 Konwencji, wniosek o rozpatrzenie sprawy przez Wielką Izbę jest badany przez zespół pięciu sędziów Wielkiej Izby. Wniosek musi zostać złożony w ciągu trzech miesięcy od otrzymania wyroku Izby i będzie uwzględniony jedynie w przypadku, gdy sprawa jest wyjątkowa przynajmniej w pewnych aspektach. Członkowie zespołu biorą pod uwagę ten wymóg podczas badania wniosków o przekazanie sprawy. Decyzje Izby w przedmiocie niedopuszczalności skargi, dokonana przez Izbę ocena stanu faktycznego oraz decyzje odwołujące się do utrwalonego orzecznictwa nie podlegają apelacji do Wielkiej Izby Trybunału.

Od 1 listopada 1998 r., gdy wszedł w życie Protokół nr 11, do października 2011 r. zespół sędziów dokonał analizy 2129 wniosków o przekazanie sprawy. Tylko 110 z nich zostało przyjętych i skutkowało przekazaniem sprawy do rozpatrzenia przez Wielką Izbę. (zob. dokument "The general practice followed by the panel of the Grand Chamber when deciding on requests for referral in accordance with Article 43 of the Convention" [Ogólna praktyka zespołu sędziów Wielkiej Izby Trybunału przy podejmowaniu decyzji w sprawie wniosków o przekazanie sprawy zgodnie z art. 43 Konwencji], opublikowany przez Trybunał w październiku 2011 r.)

27. Czy skarżącym przyznawana jest pomoc prawna w postępowaniu przed Trybunałem?

Trybunał nie przyznaje pomocy prawnej na początkowym etapie postępowania. Niemniej na późniejszych jego etapach, po podjęciu przez Trybunał decyzji o zawiadomieniu pozwanego rządu o wniesieniu skargi w celu uzyskania jego pisemnego stanowiska, skarżący mogą uzyskać pomoc prawną, jeżeli sami nie mogą pokryć kosztów zastępstwa procesowego oraz jeżeli Trybunał uzna, że jej przyznanie jest niezbędne w celu właściwego rozpoznania sprawy.

Art. 100–105 Regulaminu Trybunału zawierają szczegółowe postanowienia dotyczące pomocy prawnej.

Prezes Izby może przyznać pomoc prawną jedynie w przypadku, gdy pozwany rząd złożył swoje pisemne stanowisko w sprawie skargi.

Skarżący musi wypełnić, a organy krajowe muszą zatwierdzić, oświadczenie dotyczące jego dochodów, majątku i zobowiązań finansowych wobec osób pozostających na jego utrzymaniu.

Prezes Izby może zwrócić się do pozwanego rządu z prośbą o przedstawienie opinii w sprawie przyznania pomocy prawnej.

Kancelaria Trybunału informuje strony o przyznaniu lub o odmowie przyznania pomocy prawnej. Kancelaria wskazuje również wysokość odnośnych opłat oraz wszelkich kosztów podróży, zakwaterowania i innych wydatków.

Należy zauważyć, że kwoty przyznawane z tytułu pomocy prawnej są niskie i stanowią raczej dodatek do ponoszonych kosztów postępowania. Ponadto kwota otrzymana z tytułu pomocy prawnej zostanie odliczona od kwoty przyznanego słusznego zadośćuczynienia za poniesione koszty i wydatki.

28. Czy możliwe jest zawarcie ugody w sprawie wniesionej do Trybunału?

Art. 62 Regulaminu Trybunału zawiera warunki, zgodnie z którymi może być zawarte porozumienie kończące spór pomiędzy skarżącym a pozwanym rządem.

Trybunał zawsze zachęca strony do polubownego załatwienia sprawy.

Negocjacje ugodowe są poufne, a ich efektem może być wypłacenie zadośćuczynienia, jeżeli Trybunał uzna, że wycofanie sprawy w wyniku ugody nie uchybi poszanowaniu praw człowieka. Trybunał jedynie sporadycznie stwierdzał konieczność dalszego rozpatrywania sprawy pomimo zawarcia ugody.

W ramach negocjacji ugodowych prawnik pełni kluczową rolę. Powinni udzielić swojemu klientowi porady prawnej dotyczącej ewentualnej akceptacji oferty ugodowej, w szczególności w zakresie wysokości zadośćuczynienia proponowanej przez pozwanego rząd.

29. Czym jest deklaracja jednostronna?

W wypadku niepowodzenia próby polubownego rozstrzygnięcia sporu, pozwany rząd może przedłożyć do Trybunału deklarację jednostronną na podstawie art. 62A Regulaminu. Poprzez złożenie takiej deklaracji pozwany rząd uznaje naruszenie Konwencji i zobowiązuje się przekazać skarżącemu odpowiednie zadośćuczynienie.

Jednostronna deklaracja zazwyczaj jest składana w przypadku niepowodzenia negocjacji ugodowych i może zostać zaoferowana na etapie postępowania ugodowego (zob. powyżej) lub na etapie postępowania w sprawie przyznania słusznego zadośćuczynienia.

Złożenie jednostronnej deklaracji jest jawne (w przeciwieństwie do poufnych negocjacji dążących do polubownego załatwienia sprawy).

30. Pomocne publikacje Trybunału

Strona internetowa Trybunału oferuje wiele publikacji, które mogą być interesujące dla prawników przygotowujących wnioski, jak również biorących udział w postępowaniach przed sądami krajowymi.

a) Dokument informacyjny dotyczący orzecznictwa

Publikacja ta, wydawana raz w miesiącu, zawiera streszczenia spraw (wyroków, decyzji w sprawie dopuszczalności, spraw zakomunikowanych i spraw rozpatrywanych przez Wielką Izbę), które zostały uznane za szczególnie interesujące. Każde streszczenie opatrzone jest nagłówkiem i jest przyporządkowane do właściwego artykułu Konwencji, którego dotyczy sprawa, oraz oznaczone kluczowymi słowami. Dokument informacyjny dotyczący orzecznictwa zawiera również najnowsze informacje na temat Trybunału i jego publikacji.

b) Przewodnik w sprawie dopuszczalności

Praktyczny przewodnik w sprawie kryteriów dopuszczalności jest skierowany głównie do prawników, którzy chcą wnieść sprawę do Trybunału. Zawiera on opis warunków uznania skargi za dopuszczalną.

c) Raporty badawcze dotyczące orzecznictwa

Raporty badawcze orzecznictwa są przygotowywane przez Dział Badań Trybunału i nie są one wiążące dla Trybunału. Obejmują one orzecznictwo dotyczące spraw aktualnych oraz tych, w których wyrok już wydany.

d) Zestawienia, przewodniki i raporty dotyczące orzecznictwa

Służba prasowa Trybunału opracowuje zestawienia tematyczne orzecznictwa i spraw zawisłych przed Trybunałem (zestawienie poświęcone poufności wymiany informacji między prawnikiem a klientem zostało opublikowane w styczniu 2018 r.). Ponadto dostępnych jest wiele przewodników i raportów badawczych dotyczących orzecznictwa Trybunału.

e) Wspólne publikacje Trybunału i Agencji Praw Podstawowych Unii Europejskiej (FRA)

- [Podręcznik europejskiego prawa antydyskryminacyjnego](#)

Podręcznik ten, opublikowany wspólnie przez Trybunał i Agencję Praw Podstawowych Unii Europejskiej (FRA) w 2010 r., jest pierwszym kompleksowym przewodnikiem po przepisach europejskiego prawa antydyskryminacyjnego. Obejmuje właściwe orzecznictwo europejskie, rozwija kontekst i tło dyskryminacji różnego rodzaju oraz przeciwdziałających jej mechanizmów, zakres prawa (w tym chronione podmioty) i chronione kategorie, takie jak płeć, niepełnosprawność, wiek, rasa i narodowość. Dołączona aktualizacja orzecznictwa obejmuje okres od lipca 2010 r. do grudnia 2011 r. Zaktualizowane wydanie zostało opublikowane w 2018 r.

- [Podręcznik europejskiego prawa dotyczącego azylu, granic i imigracji](#)

Podręcznik ten to druga wspólna publikacja Trybunału i APP. Jest to pierwszy kompleksowy przewodnik po prawie europejskim dotyczącym azylu, granic i imigracji. Skupia się na przepisach dotyczących osób z krajów trzecich przebywających w Europie, obejmuje szeroki zakres tematów, z uwzględnieniem dostępu do procedur azylowych, przymusowych powrotów, aresztu i ograniczenia swobody przemieszczania się.

- [Podręcznik europejskiego prawa o ochronie danych](#)

Celem tej publikacji, służącej za główny punkt odniesienia dla czytelników, jest zwiększenie świadomości i wiedzy na temat zasad ochrony danych w państwach członkowskich Unii Europejskiej i Rady Europy. Podręcznik ten jest skierowany do prawników, którzy nie specjalizują się w dziedzinie ochrony danych, sędziów, krajowych urzędów ochrony danych i innych osób działających w tym obszarze.

- [Podręcznik prawa europejskiego dotyczącego praw dziecka](#)

Opublikowany w 2015 r., podręcznik ten stanowi kompilację przepisów prawa Rady Europy i Unii Europejskiej dotyczących ochrony i promowania praw dziecka.

- [Podręcznik prawa europejskiego dotyczącego dostępu do wymiaru sprawiedliwości](#)

Podręcznik został opublikowany w 2016 r. i stanowi zawiera streszczenie głównych problemów związanych z dostępem do wymiaru sprawiedliwości, a także opis przepisów prawa, w tym orzecznictwa w tym zakresie.

f) Biblioteka Trybunału

W powstałej w 1966 r. bibliotece zgromadzono obszerny zbiór literatury dotyczącej praw człowieka. Możliwy jest dostęp do księgozbioru po uprzednim uzgodnieniu terminu.

g) Baza danych HUDOC na stronie internetowej Trybunału

[Baza danych HUDOC](#) zapewnia dostęp do orzecznictwa Trybunału, Europejskiej Komisji Praw Człowieka i Komitetu Ministrów.

Problemy prawne dotyczące każdej sprawy są usystematyzowane w postaci listy słów kluczowych wybranych bezpośrednio ze zbioru terminologii zawartej w treści Konwencji i jej protokołów.

h) hProgram HELP (zob. pytanie 14)

III. Treść i wykonanie wyroków przez Trybunału w przypadku skarg indywidualnych – Apelacje od tych orzeczeń

31. Czy można wnieść apelację od wyroków Trybunału?

Decyzje dotyczące niedopuszczalności skargi, jak również wyroki Komitetów lub Wielkiej Izby Trybunału nie podlegają apelacji. Strona może złożyć wniosek o przekazanie sprawy Wielkiej Izbie do ponownego rozpatrzenia w przypadku wyroku wydanego przez Izbę. Procedura ta jest jednak wyjątkowa (zob. pytanie 26).

32. Jakie są najważniejsze elementy wyroków Trybunału?

W wyrokach Trybunał stwierdza, czy pozwane państwo naruszyło któryś artykuł Konwencji lub jej protokołów, a jeżeli tak, to które. W zależności od charakteru naruszenia, Trybunał może nakazać danemu państwu zastosować ogólne lub konkretne środki. Jeżeli skarżący złożył wniosek o przyznanie słusznego zadośćuczynienia, Trybunał również podejmie decyzję, czy otrzyma on takie zadośćuczynienie (zazwyczaj w formie odszkodowania pieniężnego) od pozwanego państwa. Trybunał może również przyznać zwrot kosztów postępowania wraz z odsetkami za zwłokę.

33. Jakie inne treści mogą znaleźć się w orzeczeniu Trybunału?

W sprawach, w których występują systematyczne uchybienia, zazwyczaj o charakterze legislacyjnym, Trybunał może wskazać akt prawny, który państwo powinno uchwalić, zmienić lub uchylić. W wyjątkowych sytuacjach Trybunał może nakazać zastosowanie konkretnych środków i wyznaczyć termin na takie działania. W procesie ustawodawczym państwo jest związane przepisami Konwencji w interpretacji Trybunału, ale posiada pewien margines swobody. W wyjątkowych przypadkach Trybunał może nakazać państwu podjęcie określonego działania, na przykład ponowne wszczęcie nierzetelnego postępowania, zwolnienie skarżącego z aresztu lub zagwarantowanie skarżącemu prawa do widzenia się z dzieckiem znajdującym się pod kuratelą. Trybunał nie jest jednak uprawniony do stwierdzenia nieważności prawa krajowego lub orzeczenia krajowego sądu (zob. pytanie 36).

34. Co to jest orzeczenie pilotażowe?

Procedura orzeczenia pilotażowego jest podejmowana, gdy Trybunał otrzyma znaczącą liczbę skarg dotyczących sprawy tego samego rodzaju lub gdy stan faktyczny w ramach skargi wskazuje na istnienie problemu strukturalnego lub pojawiającego się systematycznie w danym państwie, który może prowadzić do wnoszenia podobnych skarg. Trybunał może wówczas wybrać jedną lub kilka skarg do priorytetowego postępowania, jednocześnie odraczając pozostałe. W postępowaniu z wybranymi sprawami Trybunał szuka rozwiązania, które wykraczałoby poza materię pojedynczej skargi i obejmowało wszystkie podobne sprawy dotyczące danego problemu. Ogłaszając orzeczenie w sprawie pilotażowej, Trybunał nakazuje państwu wypełnienie zobowiązań wynikających z art. 46 poprzez zapewnienie zgodności obowiązujących w nim przepisów prawa z wymogami Konwencji, tak aby usunąć istniejące naruszenie w stosunku do obecnych lub potencjalnych skarżących oraz aby zapewnione było rozwiązanie dla zawisłych spraw. Jeżeli państwo nie podejmie odpowiednich działań, można oczekiwać, że Trybunał stwierdzi występowanie naruszenia we wszystkich odroczonej sprawach. Trybunał może w każdej chwili w ramach procedury pilotażowej zbadać odroczone skargi, gdy uzna, że wymaga tego interes wymiaru sprawiedliwości. Jeżeli strony sprawy pilotażowej zawrą ugodę, to takie porozumienie powinno zawierać deklarację państwa w sprawie wdrożenia ogólnych środków określonych w orzeczeniu pilotażowym, jak również zadośćuczynienie dla pozostałych obecnych lub potencjalnych skarżących. Wykonanie wyroku pilotażowego jest priorytetem dla Komitetu Ministrów Rady Europy.

35. Jak rozpocząć procedurę orzeczenia pilotażowego?

Trybunał podejmuje decyzję z urzędu o rozpoczęciu procedury orzeczenia pilotażowego. Jednak pełnomocnik skarżącego może poprosić Trybunał o wszczęcie tej procedury na podstawie argumentu, że prowadzona przez niego skarżącego sprawa jest reprezentatywna dla wielu innych skarg spowodowanych tą samą przyczyną tkwiącą w prawie krajowym.

36. Czy Trybunał może unieważnić prawo krajowe lub wyrok sądu krajowego naruszające Konwencję?

Nie. Trybunał może jedynie stwierdzić, że pewne działania, zaniechania, przepisy prawa lub decyzje sądów krajowych danego państwa naruszają Konwencję. Nie może jednak unieważnić lub anulować tych aktów. Pozwane państwo jest jednak związane ustaleniami Trybunału, a istotnym celem nadzoru nad wykonaniem orzeczeń Trybunału sprawowanego przez Komitet Ministrów Rady Europy (KM) jest zapewnienie, aby trwające naruszenia Konwencji zostały zakończone oraz aby nie pojawiły się w przyszłości.

37. Kto egzekwuje wyroki Trybunału?

To pozwane państwo jest odpowiedzialne za egzekucję orzeczeń Trybunału. Wykonanie to jest nadzorowane przez KM. W procesie implementacji wyroków Trybunału, po wypłacie słusznego zadośćuczynienia, które przyznawane jest zwykle w ciągu trzech miesięcy od uprawomocnienia się wyroku, państwa zachowują pewien margines swobód, jednak w granicach orzeczonych przez Trybunał konkretnych środków lub działań. W każdym przypadku państwo musi usunąć istniejące naruszenie Konwencji i zapewnić uniknięcie takiego naruszenia w przyszłości.

38. Jakie działania musi podjąć państwo w przypadku, gdy Trybunał stwierdzi, że jedna lub wiele orzeczeń sądów krajowych lub decyzji administracyjnych narusza Konwencję?

Państwo zobowiązane jest zapewnić, aby skutki naruszenia (naruszeń) zostały usunięte, lub aby w inny sposób zapewnić osiągnięcie restitutio in integrum w możliwym zakresie, tj. musi przyjąć indywidualne środki (zob. w szczególności zalecenie (2000)2 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich oraz art. 6 Regulaminu Komitetu Ministrów w sprawie nadzorowania wykonywania wyroków). Zadośćuczynienie może przyjąć różne formy, w zależności od stwierdzonego naruszenia, sytuacji skarżącego oraz charakteru i zakresu słusznego zadośćuczynienia przyznanego przez Trybunał (który mógł na przykład przyznać pełne odszkodowanie z tytułu utraconych możliwości lub za poniesioną szkodę materialną i niematerialną).

Przykładowo państwa mogą zostać zobowiązane do zapewnienia, aby:

- postępowania, w których zapadły zaskarżone decyzje/orzeczenia, zostały wznowione (np. w sprawach dotyczących nierzetelnego lub niesprawiedliwego postępowania, w szczególności w sprawach karnych);
- w pozostałych wypadkach sprawa została ponownie rozpatrzona (często w sprawach rodzinnych, w wypadku których przesłanka powagi rzeczy osądzonej (res judicata) nie jest dobrze utrwalona);
- zostało przyznane zadośćuczynienie (np. z tytułu utraconych możliwości, jeżeli wznowienie postępowania cywilnego lub administracyjnego nie jest możliwe – zob. poniżej);
- decyzje o wydaleniu naruszające postanowienia Konwencji zostały anulowane, ewentualnie wraz z zastosowaniem innych środków, w tym udzieleniem pozwolenia na pobyt;
- postępowania karne zostały wszczęte/wznowione w sprawach dotyczących naruszenia art. 2 i 3 Konwencji;
- dane osobowe zebrane przez państwo z naruszeniem Konwencji zostały zniszczone;
- niewykonane wyroki krajowe zostały wykonane;
- osoby przetrzymywane w areszcie w niehumanitarnych warunkach zostały przeniesione do odpowiedniego ośrodka detencyjnego;
- przywrócono na uprzednie stanowisko sędziego Sądu Najwyższego.

Prawo do wznowienia nierzetelnego lub niesprawiedliwego postępowania karnego zasadniczo jest respektowane. Wiele państw posiada również wdrożone procedury wznowiania postępowań administracyjnych lub sądowych w sprawach cywilnych i administracyjnych po wydaniu przez Trybunał orzeczenia o odmiennej treści niż wyrok wydany w takich postępowaniach krajowych (z uwzględnieniem wymogów pewności prawa oraz praw osób trzecich działających w dobrej wierze).

Jeżeli skutki naruszenia rozciągają się na inne sprawy lub sytuacje, państwo zobowiązane jest również przyjąć środki ogólne w celu zakończenia takiego naruszenia, na przykład poprzez objęcie takich spraw prawem do

wznowienia postępowania, a także do zapobiegania kolejnych naruszeń w przyszłości, na przykład poprzez zmianę orzecznictwa krajowego, praktyki administracyjnej lub właściwego aktu prawnego (zob. również pytania 39 i 40, zalecenia (2004)5 i (2004)6 Komitetu Ministrów oraz art. 6 Regulaminu Komitetu Ministrów w sprawie nadzorowania wykonywania wyroków).

39. Co państwo powinno zrobić, jeżeli zgodnie z orzeczeniem Trybunału dany przepis prawa krajowego narusza Konwencję?

Po pierwsze, państwo musi zbadać, czy można uniknąć naruszenia Konwencji (w toczącej się sprawie i we wszystkich przyszłych sprawach) poprzez wykładnię danego przepisu krajowego w zgodzie z postanowieniami Konwencji. Jeżeli nie jest to możliwe, państwo powinno zmienić prawo zgodnie z orzeczeniem Trybunału. Decyzję w sprawie działań naprawczych należy podjąć stosownie do planu działania w związku z wykonaniem orzeczenia, jaki należy przekazać KM w terminie sześciu miesięcy po uprawomocnieniu się orzeczenia, przy czym taki plan działania będzie stanowił podstawę do nadzoru KM nad wykonaniem orzeczenia (zob. również pytanie 42 poniżej).

40. Co państwo powinno zrobić, jeżeli zgodnie z orzeczeniem Trybunału konstytucja tego państwa narusza Konwencję?

Obowiązek pozwanych państw w odniesieniu do zastosowania się do wyroków Trybunału jest bezwarunkowy, przy czym krajowe prawo konstytucyjne również musi spełniać wymogi Konwencji według interpretacji przedstawionej w orzeczeniach Trybunału wydanych wobec danego państwa. Kwestia traktowania Konwencji przez dane państwo jako aktu równego jego konstytucji lub znajdującego się poniżej jego konstytucji w hierarchii źródeł prawa ma znaczenie głównie w kontekście właściwości takiej zmiany interpretacji przypisanej krajowemu trybunałowi konstytucyjnemu lub ustawodawcy krajowemu. Państwo powinno zatem zmienić kwestionowany przepis swojej konstytucji, chyba że możliwa jest jego interpretacja w sposób zgodny z Konwencją (dokonywano już licznych zmian konstytucji w celu zapewnienia pełnej implementacji orzeczeń Trybunału, na przykład w Armenii, Grecji, na Węgrzech, Słowacji i w Turcji).

41. Kto monitoruje przestrzeganie orzeczeń Trybunału przez państwa?

KM jest odpowiedzialny za czuwanie nad wykonaniem orzeczeń Trybunału. Działania Komitetu wspiera Dział egzekucji orzeczeń Trybunału. W 13. raporcie rocznym przedstawiono pomocne informacje ogólne i dane statystyczne <https://rm.coe.int/annual-report-2019-1/16809e1c59>. Skarżący nie może uczestniczyć w posiedzeniach KM, jednak zgodnie z art. 9 Regulaminu Komitetu Ministrów w sprawie nadzorowania wykonywania wyroków <https://rm.coe.int/16806eebf0> może pisemnie poinformować Komitet o braku zapłaty słusznego zadośćuczynienia lub braku przyjęcia środków indywidualnych.

Prawo takie nie przysługuje w odniesieniu do środków ogólnych.

42. W jaki sposób Komitet Ministrów wypełnia obowiązek sprawowania nadzoru?

Zasadniczo nadzór jest procedurą jawną realizowaną dwutorowo. Nowe sprawy są niezwłocznie przyporządkowywane do procedury nadzoru standardowego lub rozszerzonego. Nadzór rozszerzony zarezerwowany jest dla spraw wymagających pilnego podjęcia środków indywidualnych, wydania orzeczeń pilotażowych, spraw międzypaństwowych lub spraw ujawniających istotne problemy strukturalne lub złożone kwestie, co zostało stwierdzone bezpośrednio przez Trybunał w wydanym orzeczeniu lub w trakcie postępowania przed KM. Sprawy podlegające rozszerzonemu nadzorowi są monitorowane przez specjalny komitet ds. praw człowieka przy KM (CMDH), natomiast wykonanie wszystkich orzeczeń monitorowane jest przez Dział egzekucji orzeczeń Trybunału.

Nadzór oparty jest o plany działania przedkładane przez państwa, a także raporty z podjętych działań w wypadku zakończenia implementacji orzeczeń. W okresie realizacji procedury nadzoru skarżący i ich pełnomocnicy, organizacje pozarządowe i krajowe instytucje działające w zakresie ochrony praw człowieka (rzecznicy, ośrodki badawcze i inne podobne instytucje przewidziane w przepisach krajowych) mogą przysyłać KM pisma zgodnie z art. 9 Regulaminu Komitetu Ministrów w sprawie nadzorowania wykonywania wyroków.

Egzekucja wyroków w sprawach podlegających rozszerzonemu nadzorowi badana jest bardziej szczegółowo na posiedzeniach KM, zwykle na kwartalnych posiedzeniach specjalnego komitetu ds. praw człowieka przy KM (CMDH). KM motywuje, zapewnia zalecenia i inne zachęty w celu umożliwienia i ułatwienia wykonania orzeczeń. W sprawach podlegających standardowemu nadzorowi rola KM zasadniczo ogranicza się do przyjmowania planów działania składanych przez pozwane państwa.

Dział egzekucji orzeczeń Trybunału zapewnia wsparcie i udziela porad KM, a także monitoruje wykonanie wyroków Trybunału we wszystkich sprawach celem ewentualnego udzielenia pomocy w rozwiązywaniu problemów towarzyszących ich implementacji. Stan wykonania wyroków we wszystkich sprawach zawisłych podawany jest do wiadomości publicznej na stronie internetowej Działu. Dział regularnie konsultuje się z pozwanymi państwami, w szczególności w sprawie sporządzania planów działania, a także oferuje różne formy wsparcia i pomocy, gdy państwo zwróci się do niego w tym celu, w tym organizuje wielostronne posiedzenia, na których wszystkie państwa członkowskie, których dotyczy dany problem, mogą wymieniać się doświadczeniami w zakresie zaangażowania ciał eksperckich.

43. Gdzie można znaleźć informacje na temat aktualnych spraw, stanu wykonania wyroków i inne odnośne informacje?

Lista wszystkich aktualnych spraw, wraz ze streszczeniem stanu wykonania odnośnych orzeczeń, jest dostępna na stronie internetowej Działu egzekucji orzeczeń Trybunału. Decyzje KM oraz pisma kierowane do KM co do zasady są jawne (zob. art. 8 Regulaminu Komitetu Ministrów w sprawie nadzorowania wykonywania wyroków) i są publikowane na stronie internetowej Działu (głównie w nawiązaniu do poszczególnych spraw) oraz KM (głównie w nawiązaniu do jego posiedzeń). Nowa wyszukiwarka, której funkcjonalność zbliżona jest do bazy orzeczeń Trybunału HUDOC, umożliwi wyszukiwanie spraw, w których orzeczenia podlegają wykonaniu. Dział publikuje również inne materiały powiązane z wykonywaniem wyroków, w tym informacje na temat zaleceń KM dla państw członkowskich oraz wyniki wielostronnych rozmów przy okrągłym stole lub innych podobnych wydarzeń. Link do strony internetowej KM: www.coe.int/cm; Link do strony internetowej Działu: <https://www.coe.int/en/web/execution>.

44. Co można zrobić, jeżeli państwo nie wywiąże się z obowiązku wypłaty odszkodowania pieniężnego skarżącemu lub w niewystarczającym stopniu usunęło naruszenie Konwencji?

W zdecydowanej większości wypadków państwa wypłacają przyznane słuszne zadośćuczynienie niezwłocznie. Niemniej jeżeli płatność nie zostanie dokonana w terminie określonym w orzeczeniu, który zwykle wynosi trzy miesiące od daty jego uprawomocnienia się, należne są odsetki za zwłokę w wysokości określonej w treści wyroku Trybunału. Jeżeli przekazanie płatności jest sprawą pilną, prawnik prowadzący sprawę powinien poinformować o tym właściwe organy państwowe, a w razie konieczności przekazać sprawę KM w trybie art. 9 ust. 1 Regulaminu Komitetu Ministrów w sprawie nadzorowania wykonywania wyroków.

Podobnie, jeżeli środki indywidualne nie zostały przyjęte lub wystąpiły inne problemy, prawnik powinien możliwie jak najszybciej poinformować o tym KM, przekazując uwagi dotyczące planów działania lub raportów z podjętych działań lub w drodze odrębnego pisma przesłanego w trybie art. 9 ust. 1 Regulaminu. Jeżeli skarżący może rzec się danego prawa lub wolności, które zostały naruszone, przekazanie takich uwag jest istotne dla zapewnienia odpowiedniej reakcji KM (przykładowo nie wszyscy skarżący mogą chcieć dążyć do wznowienia nierzetelnego postępowania karnego, dlatego KM nie będzie badał możliwych przeszkód we wznowieniu postępowania z własnej inicjatywy). Jeżeli naruszone prawo ma odmienny charakter, przykładowo tak jak w wielu sprawach dotyczących naruszenia art. 2 i 3 Konwencji, KM z urzędu podejmie działania w celu zbadania kwestii przyjęcia środków indywidualnych (np. aby zapewnić, że przeprowadzone zostanie skuteczne dochodzenie w celu wskazania i w stosownych wypadkach ukarania odpowiedzialnych funkcjonariuszy państwowych).

W wypadku trwającego naruszenia lub gdy zidentyfikowane przeszkody można uznać za nowy stan faktyczny prowadzący do powstania nowych wątpliwości co do zapewnienia praw i wolności chronionych na mocy art. 2–18 Konwencji, możliwe jest również złożenie nowej skargi do Trybunału (zob. sprawa *Bochan p. Ukrainie* (2) [Wielka Izba] nr 22151/08). Wiele problemów związanych z zasadą *restitutio in integrum* można jednak uznać za niezwiązane z prawami podlegającymi ochronie na mocy tych artykułów (na przykład prawo do przywrócenia pozwolenia na pobyt, które zostało niesłusznie wycofane, lub prawo do wznowienia nierzetelnego postępowania karnego), w związku z czym szanse powodzenia nowych skarg kierowanych do Trybunału są bardzo ograniczone. Jeżeli takie skargi trafią przed Trybunał, KM prawdopodobnie zaczeka na wyrok w ich sprawie przed kontynuowaniem swoich działań nadzorczych.

Jeżeli środki ogólne nie zostaną przyjęte niezwłocznie lub są nieodpowiednie, aby uczynić zadość stwierdzonym naruszeniom, KM może zastosować różne narzędzia, jakimi dysponuje – zob. na przykład streszczenie zawarte w raporcie rocznym KM z 2014 r. – aby zapewnić skuteczność orzeczenia. Jeżeli zwykłe narzędzia wspierające proces egzekucji wyroku nie przyniosą oczekiwanych skutków, KM ma do dyspozycji wachlarz działań, zwykle przyjmujących formę tymczasowej rezolucji, w tym stwierdzenie, że państwo nie wypełnia zobowiązań wynikających z Konwencji i/lub zobowiązań państwa członkowskiego Rady Europy. Od 2010 r., kiedy w życie wszedł Protokół nr 14, KM ma

prawo zwrócić się do Trybunału (zgodnie z art. 46 ust. 4 Konwencji) o stwierdzenie, że państwo nie przestrzega swoich zobowiązań. W sprawie *Mammadov p. Azerbejdżanowi* <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-193543> KM ostatecznie uznał za konieczne wszczęcie postępowania w sprawie naruszenia zgodnie z art. 46 ust. 4 Konwencji. Trybunał wydał orzeczenie w maju 2019 r., w którym zdecydowanie przychylił się do jednoznacznego stanowiska KM. Pomimo usilnych wezwań kierowanych do władz Azerbejdżanu, skarżący był nadal dotknięty konsekwencjami naruszenia praw przysługujących mu na mocy Konwencji. Bezskuteczne działania doprowadziły postępowanie w sprawie wykonania wyroku do sytuacji mającej bezprecedensowe znaczenie, w której podnoszona jest kwestia środków, jakie należy podjąć zgodnie z art. 46 ust. 5 Konwencji.

Przypadki faktycznej odmowy wykonania orzeczenia Trybunału są niezwykle rzadkie i mogą prowadzić do różnych działań następczych, w tym wezwania państw członkowskich do podjęcia wszelkich działań, jakie uznają za stosowne w celu zapewnienia egzekucji wyroku, a ostatecznie wykluczenia z Rady Europy (KM wyraźnie stwierdził, że podporządkowanie się orzeczeniom Trybunału jest warunkiem członkostwa w organizacji – zob. w szczególności rezolucję tymczasową nr ResDH (2006)26).

Bardzo rzadko pojawiającą się kwestią jest możliwość wykonania części orzeczenia dotyczącej odszkodowania pieniężnego, które nie zostało wypłacone, w krajowym porządku prawnym pozwanego państwa lub nawet państwa trzeciego.

Co do zasady nie występują żadne przeszkody dla takich działań prawnych, ponieważ rola Komitetu Ministrów ogranicza się jedynie do sprawowania nadzoru nad wykonaniem orzeczeń.

45. Co można zrobić w sytuacji, gdy wykonanie orzeczenia Trybunału jest utrudnione z powodu problemów z jego interpretacją?

Wykonanie wyroku może rodzić problemy związane z interpretacją samego wyroku lub właściwego orzecznictwa Trybunału. Istnieje kilka sposobów na rozwiązanie takich problemów, w szczególności poleganie na kompetencjach Działu egzekucji orzeczeń Trybunału i samego KM. W wielu sytuacjach problemy te są na tyle ściśle powiązane z literalnym brzemieniem orzeczenia, że najlepszym sposobem na znalezienie ich rozwiązania jest zwrócenie się do Trybunału o interpretację. Strony mogą ubiegać się o wydanie takiej interpretacji w terminach określonych w Regulaminie Trybunału (art. 79 – rok od daty wydania orzeczenia, tj. zwykle jest to od pięciu do dziewięciu miesięcy od daty uprawomocnienia się orzeczenia). Jeżeli taki wniosek nie został złożony, w szczególności w sytuacji, gdy problemy pojawiły się już po upływie wymaganego terminu, KM może z własnej inicjatywy, korzystając z nowych kompetencji przyznanych mu w Protokole nr 14, wystąpić o wydanie interpretacji prawomocnego wyroku, jeżeli uzna, że nadzór nad jego wykonaniem jest utrudniony ze względu na występowanie problemu związanego z jego interpretacją. W tym wypadku działania KM nie są ograniczone żadnym terminem.

46. Co można zrobić w przypadku stwierdzenia błędów w decyzji lub wyroku Trybunału?

Art. 81 Regulaminu Trybunału przewiduje możliwość sprostowania przez Trybunał omyłek w pisowni, błędów w wylczeniach lub oczywistych omyłek w decyzji lub wyroku. Trybunał może dokonać takiego sprostowania z własnej inicjatywy lub na wniosek strony złożony przed upływem jednego miesiąca od daty wydania decyzji lub wyroku.

47. Czy strona może wnieść o ponowne rozpatrzenie sprawy?

Art. 80 Regulaminu Trybunału opisuje okoliczności, w jakich strona może zwrócić się do Trybunału o ponowne rozpatrzenie sprawy. Strona może o to wnioskować, jeżeli ujawniony został stan faktyczny, którego istota może być wykorzystana do wywarcia decydującego wpływu na efekty już rozstrzygniętej sprawy, i który nie był znany Trybunałowi w momencie wydawania wyroku i jest uzasadnione przypuszczenie, że nie mógł być znany stronie.

48. Czy państwo może odmówić wykonania wyroku Trybunału, opierając się na argumente, że – zgodnie z orzeczeniem krajowego sądu najwyższego lub trybunału konstytucyjnego – naruszenie krajowego prawa konstytucyjnego lub Konwencji nie nastąpiło?

Zgodnie z art. 46 Konwencji państwo zobowiązane jest do przestrzegania orzeczeń w sprawach, w których jest stroną, zatem krajowe sądy najwyższe i trybunały konstytucyjne są związane wykładnią Konwencji dokonywaną przez Trybunał, a w związku z tym, także ustaleniami Trybunału w sprawie naruszenia Konwencji. W wielu państwach ochrona praw człowieka gwarantowana przez Konwencję idzie dalej niż ochrona krajowych konstytucji. Jeżeli Trybunał albo sądy najwyższe lub trybunały konstytucyjne danego państwa stoją na stanowisku, że źródłem naruszenia jest treść konstytucji tego państwa, sądy krajowe muszą w pierwszej kolejności dążyć do interpretacji

konstytucji krajowej w zgodzie z przepisami Konwencji. Jeżeli nie jest to możliwe, państwo powinno zmienić swoją konstytucję tak, aby zapewnić jej zgodność z Konwencją (zgodnie z wykładnią Trybunału). Ma to również zastosowanie w przypadku państw, w których w hierarchii źródeł prawa konstytucja ma pierwszeństwo przed Konwencją (zob. również pytanie 40).

49. Praktyczny przewodnik opublikowany przez Trybunał

Trybunał opublikował ostatnio [„Guide on Article 46 of the European Convention on Human Rights - Binding force and execution of judgments”](#) [Przewodnik w sprawie art. 46 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka – moc obowiązująca i wykonanie wyroków], w którym zawarta jest analiza i streszczenie orzecznictwa dotyczącego art. 46 Konwencji. Przewodnik ten jest regularnie aktualizowany.

IV. Praktyczne wskazówki dotyczące sposobu postępowania przy składaniu skargi

Trybunał dokonał zmiany art. 47 Regulaminu dotyczącego wnoszenia skargi przez osobę fizyczną lub prawną, grupę osób lub organizację pozarządową. Przy rozpatrywaniu nowych spraw Trybunał postępuje zgodnie ze ściśle określoną praktyką. Praktyczne wskazówki przedstawione w niniejszej części skupiają się na nowej praktyce. Celem tej części jest wskazanie prawnikom źródeł informacji dotyczących nowej praktyki, co ostatecznie ma przyczynić się do szybszego rozpatrzenia ważnych wniosków przez Trybunał.

Wymagania formalne dotyczące składania wniosków są ściśle przestrzegane. Wszelkie odstępstwa od obowiązujących zasad i praktyki mogą być zaakceptowane wyłącznie w sytuacji, gdy zostaną należycie wyjaśnione (np. w rubryce 71 „Uwagi”) i uzasadnione. W wypadku stwierdzenia, że skarga nie spełnia takich ścisłych wymogów, traktowana jest ona tak, jakby nie została wniesiona, i jest w pełni bezskuteczna. Informacja ta ma służyć jako ostrzeżenie.

50. Czy Kancelaria odpowiada na zapytania dotyczące sposobu składania skargi?

W zakładce „Applicants” na stronie internetowej Trybunału i w instrukcjach praktycznych można znaleźć obszerne informacje i poradniki na temat sposobu składania skargi oraz prawidłowego wypełnienia obowiązkowego formularza skargi. Jeżeli składana skarga nie spełnia wymogów określonych w art. 47 Regulaminu Trybunału, Kancelaria udzieli oficjalnej odpowiedzi, wskazując błędy i informując, że skarga nie została skutecznie złożona. Jednak w innych wypadkach, o ile nie ma istotnej przyczyny dokonania wyjątku, Kancelaria nie prowadzi korespondencji w związku z indywidualnymi zapytaniami dotyczącymi potencjalnych skarg.

51. Czy skargę można złożyć etapowo lub poprzez uzupełnienie poprzedniego wniosku?

Nie: o ile nie podano istotnej przyczyny takiego działania (na przykład powołując się na utrudniony kontakt ze skarżącym klientem przebywającym w więzieniu), formularz skargi można złożyć wyłącznie za jednym razem jako kompletny wniosek. Jeżeli wniosek nie będzie niekompletny lub nie będzie spełniał odpowiednich wymogów według ścisłej interpretacji art. 47 Regulaminu Trybunału dokonanej przez Kancelarię, zostanie on odrzucony i będzie konieczne jego ponowne złożenie w poprawnej i kompletnej formie. Wcześniejszy wniosek złożony niepoprawnie nie będzie brany pod uwagę. Jedynie złożenie prawidłowo wypełnionego formularza skargi przerywa bieg terminu sześciu miesięcy określonego w art. 35 Regulaminu Trybunału i będzie skutkowało zarejestrowaniem skargi do rozpatrzenia przez Trybunał.

52. Czy można złożyć skargę bez korzystania z oficjalnego formularza skargi dostępnego na stronie internetowej?

Nie: skargę można złożyć wyłącznie korzystając z aktualnego formularza skargi dostępnego na stronie internetowej Trybunału: dodatkowo formularz ten musi:

- zawierać podpis zarówno skarżącego, jak i jego pełnomocnika (złożenie odrębnego pełnomocnictwa jest niedopuszczalne);
- należy złożyć oryginał formularza zawierający oba oryginalne podpisy: kopie podpisów nie są akceptowane;
- stanowić samodzielny dokument, bez dołączonego „formularza uzupełniającego”, oraz wskazywać w sposób zwięzły:
 - wszystkie fakty,
 - istotę skargi, oraz
 - opis krajowych środków odwoławczych, które zostały zastosowane i wyczerpane.

53. Czy cała treść skargi musi zostać zawarta w pojedynczym dokumencie formularza skargi?

Tak: Trybunał wymaga, aby w formularzu skargi zamieścił streszczenie całej treści skargi dotyczącej naruszenia Konwencji, wszystkich odnośnych faktów i wszystkich etapów postępowania krajowego, aby formularz ten zawierał wszystkie informacje niezbędne do dokonania wstępnej oceny wniosku. Umożliwia to Trybunałowi przekazanie właściwym skarg niezwłocznie do pozwanego rządu bez konieczności przygotowywania wykazu okoliczności faktycznych przez Kancelarię (natychmiastowe przekazanie informacji).

54. Dokumenty, jakie należy załączyć do formularza skargi

Należy dołączyć i ponumerować kopie wszystkich odnośnych decyzji sądów krajowych, w tym dowodów potwierdzających, że wyczerpano krajowe środki odwoławcze, na przykład poprzez złożenie kopii pism procesowych dotyczących ostatecznego krajowego postępowania odwoławczego.

55. Dodatkowe materiały, jakie mogą być złożone wraz z formularzem aplikacji

Dodatkowo można złożyć rozszerzoną argumentację, której objętość bezwzględnie nie może przekraczać 20 stron, w której można rozwinąć opis stanu faktycznego, istoty skargi oraz w jaki sposób wyczerpano krajowe środki odwoławcze. Taki dodatkowy materiał nie powinien zawierać dodatkowych elementów, które nie zostały poruszone w formularzu skargi. Jeżeli złożone zostanie więcej materiałów uzupełniających, ich niezbędność musi być wyraźna i przekonująco wykazana i uzasadniona.

56. Czy w odniesieniu do wniosków składanych w imieniu grupy osób obowiązują inne wymogi?

Wymogi są zasadniczo takie same dla skarg grupowych, w których większa liczba skarżących odnosi się do takiej samej sytuacji i była stroną takich samych postępowań krajowych, dlatego konieczne jest uzyskanie danych osobowych i oryginalnych podpisów każdej osoby należącej do tej grupy oraz zapewnienie, że pierwsze dwie strony zwyczajowo stosowanego formularza skargi zostaną podpisane przez prawnika reprezentującego każdą osobę z tej grupy: Zbieranie podpisów należy rozpocząć jak najwcześniej! Trybunał wymaga, aby w wypadku grup złożonych z więcej niż pięciu skarżących dane osobowe przedstawiono w formie tabeli, której wzór jest udostępniany na żądanie złożone w Kancelarii oraz znajduje się na stronie internetowej Trybunału; grupy złożone z większej liczby skarżących mogą zostać poproszone o złożenie swojej skargi drogą elektroniczną oprócz przekazania oryginalnego formularza skargi w formie papierowej. Należy zwrócić uwagę, że gdy skarżący powołują się na taką samą sytuację prawną w kraju, lecz stan faktyczny dotyczący ich spraw oraz krajowych postępowań, w których byli stroną, różnią się, ich skargi nie mogą być traktowane jako grupowe: każda osoba musi złożyć odrębną skargę.

57. Czy w odniesieniu do wniosków składanych w imieniu przedsiębiorstwa, innej osoby prawnej lub organizacji pozarządowej obowiązują inne wymogi?

Formularz skargi powinien zostać wypełniony i podpisany przez dyrektora lub inną osobę upoważnioną zgodnie z wewnętrznymi zasadami obowiązującymi w przedsiębiorstwie lub innej osobie prawnej. Każda taka osoba musi dodatkowo przedstawić dowód uprawnienia i upoważnienia do zaciągania zobowiązań w imieniu przedsiębiorstwa lub innej osoby prawnej poprzez podjęcie określonej decyzji lub złożenie podpisu. Przykładowo uprawnienie dyrektora może wynikać z treści odpisu z krajowego rejestru spółek. Wytyczne Trybunału określające jakie konkretne dowody potwierdzające takie upoważnienie uznawane są za wystarczające są ograniczone. Ponownie na formularzu skargi wymagane jest złożenie oryginalnego podpisu każdego dyrektora oraz pełnomocnika.

58. Wskazówka

Są to jedynie przykłady formalnego podejścia, jakie Trybunał obecnie stosuje wobec składanych skarg, oraz zawiłości wymogów, jakie należy spełnić w celu skutecznego złożenia skargi. Wymogi te, opisane na stronie internetowej Trybunału, muszą być ściśle przestrzegane w każdym szczególe, jeżeli skarga ma zostać uznana za skutecznie złożoną. Prawnicy powinni starać się składać wnioski z dużym zapasem czasu przed upływem terminu sześciu miesięcy, aby w sytuacji, gdyby skarga nie spełniała wymogów art. 47 Regulaminu Trybunału, nadal można było zdążyć złożyć poprawiony formularz skargi.

59. Czy niekompletny formularz skargi można złożyć ponownie po jego uzupełnieniu i poprawieniu?

Jeżeli została złożona skarga, która nie spełnia wymogów art. 47 Regulaminu Trybunału, Kancelaria wystosuje do pełnomocnika skarżącego pismo, wskazując popełnione błędy. Dalsza treść pisma od Kancelarii będzie brzmieć następująco: „W wyniku powyższego Państwa skarga nie może być skierowana do rozpatrzenia przez Trybunał. Informujemy, że żadne przekazane przez Państwa dokumenty ani pisma nie zostały zachowane. Aby Trybunał mógł rozpatrzyć Państwa skargę zgodnie z Państwa intencją, muszą Państwo złożyć kompletny i ważny formularz skargi wraz ze wszystkimi dokumentami uzupełniającymi zgodnie z wymogami art. 47 Regulaminu.” Wynika z tego, że należy złożyć całkiem nową skargę poprzez przedłożenie prawidłowo wypełnionego, samodzielnego dokumentu, jakim jest formularz skargi, wraz z wszystkimi niezbędnymi dokumentami towarzyszącymi, takimi jak krajowe decyzje i pisma procesowe przekazywane w ramach krajowych postępowań odwoławczych, które będą wykazywać, że argumentację przedstawianą Trybunałowi przywoływano również w postępowaniach krajowych. Poprawiony formularz musi zostać ponownie podpisany przez skarżącego (skarżących) oraz pełnomocnika, a następnie złożony przed upływem terminu sześciu miesięcy. Bieg tego terminu może przerwać jedynie złożenie wypełnionego formularza.

60. W jaki sposób wnosi się skargę?

Skargę należy złożyć listownie lub poprzez jej fizyczne dostarczenie do Trybunału. W wypadku korzystania z formy listownej, datę złożenia skargi stanowi data nadania (potwierdzona stemplem pocztowym), natomiast datą otrzymania skargi przez Trybunał w godzinach roboczych jest odnośna data złożenia skargi doręczonej do Trybunału. Skarg nie można składać faksem (z zastrzeżeniem wniosków o zastosowanie środków tymczasowych zgodnie z art. 39 Regulaminu Trybunału, zob. pytanie 21 powyżej).

Skarżący i ich pełnomocnicy powinni wysyłać skargi i inne pisma do Trybunału listem poleconym za potwierdzeniem odbioru, aby posiadać dowód nadania korespondencji.

61. Czy skargę można wnieść drogą elektroniczną?

Skarg nie można składać drogą elektroniczną. Kancelaria zezwala na składanie dokumentów w formie elektronicznej na późniejszych etapach określonych postępowań.

62. Czy całe postępowanie może być prowadzone w innym języku niż język francuski lub angielski?

Dwoma językami urzędowymi Trybunału są angielski i francuski (art. 34 ust. 1 Regulaminu Trybunału). Skargę i dokumenty uzupełniające można złożyć w dowolnym języku (innym niż język angielski lub francuski) będącym urzędowym językiem jednej z umawiających się stron (art. 34 ust. 2 Regulaminu Trybunału). Nie jest konieczne tłumaczenie dokumentów lub wyroków związanych z postępowaniem krajowym. Po dniu, w którym o złożeniu skargi zostanie zawiadomiony pozwany rząd, pisma procesowe należy przedkładać w języku angielskim lub francuskim.

63. Czy tożsamość skarżącego można zachować w tajemnicy, w tym przed pozwanym rządem?

Co do zasady postępowania przez Trybunałem mają charakter jawny (z wyjątkiem negocjacji ugodowych, art. 39 ust. 2 Konwencji). Niemniej art. 47 ust 4 Regulaminu Trybunału przewiduje możliwość zachowania w tajemnicy tożsamości skarżącego oraz określonych części akt sprawy, jednak nie przed pozwanym rządem. Taki wniosek kierowany do Prezesa Trybunału musi być uzasadniony. Jednak nawet wtedy, gdy Prezes Trybunału przychyli się do takiego wniosku, tożsamość skarżącego zostanie ujawniona pozwanemu rządowi, jeżeli zostanie on powiadomiony o sprawie w celu otrzymania jego stanowiska, ponieważ na tym etapie otrzymuje on cały formularz skargi.

64. W jakich sytuacjach i z jakiego powodu Kancelaria będzie kontaktować się z pełnomocnikiem skarżącego?

Zasadniczo istnieje pięć okoliczności, z powodu których Kancelaria może kontaktować się z pełnomocnikiem skarżącego na początkowych etapach procesu składania wniosku, w którym nowe skargi podlegają ocenie pod kątem spełnienia wymogów art. 47 Regulaminu Trybunału. Na tym etapie sprawy z oczywistych względów niedopuszczalne są bezzwłocznie odrzucane przez sędziego zasiadającego jednoosobowo, a pozostałe skargi zostają uporządkowane według stopnia priorytetu i w tym porządku podlegają ocenie. Prawidłowo złożone skargi

mogą być bez zbędnej zwłoki przekazane pozwanemu rządowi. Sekretariat zwróci się listownie do pełnomocnika skarżącego, gdy:

- a. Skarga nie spełnia warunków art. 47 Regulaminu Trybunału, w związku z czym uznaje się ją za nieskuteczną. Sekretariat wskaże jakich informacji brakuje. Proces składania skargi należy rozpocząć od nowa;
- b. Skarga została uznana za niedopuszczalną. W piśmie Kancelaria wskaże, że nie przysługuje odwołanie od tej decyzji oraz że akta sprawy zostaną zniszczone w ciągu 12 miesięcy. Taka sytuacja może stanowić pierwsze odniesienie się do skargi przez Kancelarię;
- c. Skarga nie została niezwłocznie uznana za niedopuszczalną, ani nie została niezwłocznie przekazana pozwanemu rządowi. W takich sprawach należy spodziewać się długiego okresu oczekiwania;
- d. Kancelaria potrzebuje informacji lub dokumentów, aby Trybunał mógł rozpatrzyć sprawę;
- e. O złożeniu skargi powiadomiony został pozwany rząd w celu uzyskania jego stanowiska dotyczącego jej dopuszczalności i istoty. Jeżeli zawiadomienie o niedawno złożonej skardze przekazywane jest bezzwłocznie, Kancelaria po prostu przesyła skargę pozwanemu rządowi. Jeżeli zawiadomienie to następuje po dłuższym okresie badania skargi przez Trybunał, do pisma zostanie dołączony wykaz okoliczności faktycznych przygotowany przez Kancelarię oraz pytania, na które pozwany rząd zostanie poproszony o udzielenie odpowiedzi. Taką wymianę pism procesowych będzie poprzedzał etap postępowania ugodowego opisany powyżej.

W każdym wypadku pełnomocnik skarżącego zawsze powinien przysyłać skargi oraz wszelką inną korespondencję do Trybunału listem poleconym za potwierdzeniem odbioru, ponieważ proces dokonywania oceny przez Kancelarię na etapach opisanych powyżej może wymagać czasu.

65. Czy Kancelaria informuje pełnomocnika skarżącego o numerze sprawy, gdy skarga zostanie zarejestrowana?

Jeżeli formularz skargi zostanie uznany za prawidłowo wypełniony, skarga zostanie zarejestrowana i zostanie jej nadany numer sprawy. Skarżący lub jego prawnik zostaną o nim poinformowani listownie. Prawnik powinien podawać ten numer we wszelkiej korespondencji z Trybunałem. W wypadku spraw, które zostaną uznane za niedopuszczalne w sposób oczywisty, prawnik może uzyskać informację o zarejestrowanym numerze sprawy jedynie w piśmie stwierdzającym odrzucenie skargi jako niedopuszczalnej. W innych wypadkach Kancelaria przekaze pełnomocnikowi numer sprawy listownie.

66. Czy prawnik musi utrzymywać kontakt z klientem w trakcie postępowania i czy Trybunał może wykonać uprawnienia dyscyplinarne, aby zakazać prawnikowi działania w roli pełnomocnika klienta?

Trybunał wymaga, aby prawnicy utrzymywali kontakt ze swoimi klientami oraz aby informowali go o zmianach stanu faktycznego, w tym o śmierci skarżącego, a także aby byli dostępni na potrzeby przekazania im instrukcji, na przykład w związku ze stanowiskiem pozwanego rządu, zob. sprawa *VM i in. p. Belgii* nr 60125/11, wyrok Wielkiej Izby z 17 listopada 2016 r. Jeżeli kontakt nie będzie utrzymywany, Trybunał uzna, że skarżący nie jest już zainteresowany kontynuacją postępowania, a jego skarga zostanie skreślona z listy spraw.

W wyjątkowych wypadkach prawnik, który wprowadza Trybunał w błąd, może zostać wykluczony z postępowania w określonej sprawie lub we wszystkich sprawach przed Trybunałem (art. 36 i 44 Regulaminu Trybunału). W jednym wypadku, w którym Trybunał stwierdził, że prawnik prowadził kilka spraw w sposób wprowadzający w błąd i dopuszczając się nadużyć, prawnik ten został objęty trwałym zakazem reprezentowania skarżących zarówno w prowadzonych wówczas sprawach, jak i we wszelkich przyszłych sprawach. W wyniku tego, kilka skarg zostało skreślonych z listy spraw, ponieważ Trybunał nie był w stanie skontaktować się ze skarżącymi: sprawa *Yuldashev i in. p. Rosji i Ukrainie* nr 60125/11, wyrok z 20 maja 2020 r.

67. Czy skarga może uzyskać pierwszeństwo w rozpatrywaniu?

Tak: Trybunał opublikował kryteria przyznawania pierwszeństwa zgodnie z art. 41 Regulaminu Trybunału, dlatego pełnomocnicy skarżących powinni rozważyć powołanie się na te kryteria w składanym formularzu skargi, aby uzasadnić wniosek o priorytetowe rozpatrzenie skargi. Trybunał stosuje te kryteria przyznawania pierwszeństwa wobec wszystkich nowych skarg, aby ustalić które z nich należy rozpatrzyć wcześniej.

68. Czy prawnik może wnosić o wcześniejsze rozpatrzenie zarejestrowanej skargi?

Tak: wniosek o wcześniejsze rozpatrzenie skargi można złożyć na dowolnym etapie postępowania, zwłaszcza w związku z wystąpieniem nowych faktów dotyczących sprawy.

69. Czy skarżący lub jego przedstawiciel mogą skontaktować się z Komitetem Ministrów w celu przekazania uwag dotyczących wykonania orzeczenia, jeżeli stwierdzono naruszenie lub jeżeli zawarta ugoda nie jest respektowana?

Tak: Regulamin Komitetu Ministrów w sprawie nadzorowania wykonywania wyroków Trybunału i warunków ugody przewiduje możliwość zwrócenia przez skarżących i ich pełnomocników na piśmie do KM (pisma mają być adresowane do KM i Działu egzekucji orzeczeń Trybunału) w kwestii indywidualnego zadośćuczynienia dla skarżącego. Organizacjom pozarządowym i krajowym instytucjom działającym w zakresie praw człowieka również przysługuje prawo przekazania uwag w sprawie środków ogólnych. Co do zasady przekazywane pisma są jawne i szybko udostępniane w Internecie. Kwestie te reguluje art. 8 i 9 powyższego Regulaminu KM.

Pisma należy przekazywać możliwie jak najszybciej po wystąpieniu odnośnych zdarzeń, aby umożliwić ich uwzględnienie przez KM i Dział egzekucji orzeczeń Trybunału. Harmonogram specjalnych posiedzeń KM w sprawie praw człowieka dostępny jest na stronie internetowej KM oraz Działu egzekucji orzeczeń Trybunału. Należy zwrócić uwagę, że decyzje KM w poszczególnych sprawach mogą zwiierać zastrzeżenie, że będą one rozpatrywane również na innych posiedzeniach. Pisma powinny być w miarę możliwości sporządzone w języku angielskim i francuskim, ponieważ przyspiesza to ich obsługę. Żadne postanowienie nie przewiduje możliwości wysłuchania pełnomocnika przez KM.